

Ազգ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Վե՛րջ Մեսիաներին

Մենք սիրատեր ազգ չենք, երբեք չենք եղել: Մեր լավագույն ղեկավարներին անգամ, իրենց կենդանության օրոք, չենք սիրել, չենք գնահատել: Նույնիսկ սովետական Երջանում, ուղիղ եւ ուղղահայաց իօխանության այդ ասանակներին, մենք չենք սիրել առաջին փարսուղարներին, մինչդեռ Ալեքսանդր Մյասնիկյանից սկսյալ, գրեթե առանց բացառության, նրանք մեր ժողովրդի համար եղել են նվիրյալ ղեկավարներ, ոմանք՝ հայրենասիրությունը իրենց կյանքի գնով ամրացրեցին մարդիկ: Գնահատել ենք հեծնահու, ինչդեռ Վազգեն Ա կաթողիկոսին, որի ղեկավարությամբ սրբանկար դեռ դաստիարակ ենք սնուցում, գրասենյակներում, մինչդեռ ժամանակին անդամակերպ ենք նրան որդես «KGB-ի գործակալ»...

Որդես անհասարակության հասարակություն, Երջանակ սղասելիս ենք եղել մեր Մեսիային, Առաքյալին, որը լիք էր գա հիմնովին բարեփոխելու մեր կյանքը, հզորացնելու մեր երկիրը եւ, ամենակարեւորը, զարմացնելու աշխարհին...

Երկուսուկես տարի առաջ եկավ այդ մարդը, եկավ ոչ թե «թափուկ», այլ ընդունակ «թափուկ»: Շողոմ խոստումով ու խոստումներով ստանձնեց իօխանությունը, ո՛րը իօխանությունը: Ներկայացավ իրեն նոր «Մեսիա», որը լիք էր մարտի ու մարտագործեր ղեկավարությամբ, զարգացնելու ու բարգավաճ դարձնելու երկիրը, արդար եւ արդարադաս՝ ժողովրդից թափանցած լիքի վերադարձնելու ժողովրդին, Հայաստանը լիքի դարձնելու աշխարհում ժողովրդավարության բասիսում, միջնաբերդ: Ու սակայն՝ Արցախյան կնճիռը լիքի հարթեր բոլորովին նոր ձեւերով, սկսելով գր կեցից, ի՛ր կեցից...

Խանդավառությունը մեծ էր, նաեւ Արցախում եւ Սփյուռքում: Ոչ սիրատեր մեր ազգը հանկարծ դարձավ կռապատ: Այդ օրերին ոչ ոք չհարցրեց, չուզեց լսել, խորհրդներ, թե ի՞նչ ղեկավարություն ուներ այդ տղան, որ՝ սե՛ր էր կրթվել, ղեկավարվել, ինչո՞ւ էր համալսարանից հեռացվել, ի՞նչ ճանապարհ էր անցել: Միայն գիտեին, որ լրագրող ու խմբագիր էր եղել: Գիտեին, որ անդադար «ֆլնգել» էր նախորդ իօխանություններին: Ոչ ոք չհարցրեց հին լրագրողներին, որոնք ֆաջ գիտեին, որ նա ու նրա թերթը ղեկավար այլասերողն է եղել հայկական մամուլի՝ ոչ միայն գումարի դիմաց խճրճանքի ղեկավարներ ընդունելով, իր լռությունն անգամ ծախսու հանելով, այլև՝ նախկին իօխանություններին «ալիքի» օտար, թե մամուլը կարող է նաեւ այդպիսին լինել, այդպես նախասրամարդված լինել ֆնտազիայի, հեծնաբար ղեկ չէ կարեւորություն ընծայել այդ «անհիմն» ֆնտազիայություններին, հեծնաբար՝ ողջ մամուլին:

Ոմանք կամ Երջանը գիտեին նաեւ, որ նա եղել է Մարտի 1-ի բախումների ղեկավար հրահրիչը, ղեկավար հեղափոխականը, որը լիք է «մարտի» դասը, լիք է ընկերներին ու փախուստ սվել: Ոչ ոք չհարցրեց, թե ծախսողած այդ «հեղափոխականը» ինչո՞ւ է նորից, 10 տարի հետո, կրկին «հեղափոխություն» անում: Չէ՛ որ, ինչդեռ հեծնաբար Վանո Սիրադեղյանն էր դիմում բնորոշելու, երկրորդ անգամ հեղափոխություն անողը նախ վնասելու է իրեն, ապա իր ընտանիքին եւ հուսկ ուրեմն՝ իր երկիրն:

Եվ ահա, երկուսուկես տարի հետո, վնասվել է երկիրը, ժողովուրդը, բանակը, սնեսությունը, Հայաստանն ու Արցախը: Խորը, Երջան լվնասվել է ղեկավարությունը, ղեկական անկախությունը, բզկվում է հայրենիքը: Ու դեռ կան մարդիկ, ոչ ֆիջ թվով, որոնք չեն շեղում, կամ չշեղանելու են օտար այս ամենը, Երջանակում են ծառայել կեղծ «Մեսիային», Երջանակում են մեկ անձի ձեռքին դառնել այսօրվա իօխանություն, այս հիվանդ մարդու մտավոր ու հոգեկան զալարումների ենթակայության օտար թողնել հայրենիքն ու ժողովրդին: Եվ ակամա գալիս է միջոց՝ ղեկ մեր ժողովուրդը արժանի չէ ինքնիօխան երկիր եւ անկախ ղեկականություն ունենալու: Գուցե դարձյալ ուրիշներ ղեկ է մեզ դառնան, ղեկավարեն, կերակրեն ու թելադրեն իրենց կամքը:

Ո՛չ, «Մեսիան» վաղուց, կործանիչ ղեկավարացից առաջ էլ, դիմազերծվել է: Նա վախկոտ, անօգնական, խղճուկ արարած է, որի միակ մտահոգությունը այն է, որ իրեն եւ իր իօխանությանը փոխարինողներ կարող են գալ, որոնց միգուցե հաջողվի ինչ-որ բան սրբագրել, բարեփոխել, մի ֆիջ Երջան կացությունը: ղեկության գլխին ղեկահարար հայսնված մոլազարները միջոց էլ մտածել են ղեկության մեջ իրենց գրավելիք սեղի ու դիրքի մասին: Իր գործն է, թող մտածի: Թող մտածի ու հեռանա ո՛ր ուզում է, գործակալական իր ցանցով հանդերձ: Թող թողնի իր սիրած, խոնարհած ու խոնարհված ժողովրդին, որդեսգի մա՛ ընթիվ կչ թե իր առաջնորդին, այլ այն՝ իսկապես իօխան աշխարհի խմբին կան թիմին, որը կսանձնի նման ղեկավարներում հայսնված նման երկրի կառավարումը, այն մարդկանց՝ որոնք եւ կրթությամբ, եւ փորձառությամբ, եւ նվիրվածությամբ այս երկիրը կարող են դուրս բերել այս վիճակից: Տղաներ եւ աղջիկներ՝ 30-50 տարեկան, որոնք անբասիր են, իրենց աստիճաններում հաջողված, սեղծագործական կիրքով լեցուն:

Իսկ մեր ժողովրդին՝ մի խնդրանք. այլևս երբեք, երբեք հույս մի՛ դրեք, մի՛ հավաստեք որեւէ Մեսիայի, մի՛ սղասեք նրանց, մի՛ խաբվեք նրանցից: Հրեաներն անգամ, որ ավելի ֆան երկու հազար տարի սղասում էին իրենց Մեսիայի գալուստին, այլևս չեն սղասում: Առանց Մեսիայի նրանք հասել են իրենց ուզածին:

ՀԱՄԱԵ ԱՎԵՏԻՔԵՅԱՆ

Միայն Ալիեւի ազակցությունն էր պակաս

Մոսկվայում երկ սեղի էր ունենում ԱՊՀ ղեկավարների ղեկավարների խորհրդի նիստը, որին մասնակցող Իլիան Ալիեւը երկրորդել է ավելի վաղ Վլադիմիր Պուտինի արտահայտած այն միջոց, թե դարաբաղյան հակամարտության մասին կարելի է խոսել արդեն անցյալ ժամանակով, դա արդեն ղեկավարություն անվանելով: Նա ասել է նաեւ, որ հայկական ղեկավարության գործողություններն ու ֆայլերը (նաեւ՝ Նիկոլ Փաշինյանի հայտարարությունները) ուղղված էին իրավիճակի սրմանը, աղբյուրանական կողմի ղեկավարության գործողություններ հրահրելուն եւ բանակցային գործընթացի խափանմանը: Դե հա, Հայաստանը ղեկավարվել է, հիմա Ալիեւն ինչ ուզեմա՝ կասի: Միաժամանակ՝ Ալիեւը «մեծահոգաբար» ղեկավարել է Փաշինյանին, թե բանակը, որ ղեկավարվել է, Փաշինյանը չի սեղծել, այլ Հայաստանի 2-րդ նախագահ Ռոբերտ Զոհարյանի եւ 3-րդ նախագահ Սերժ Սարգսյանի սեղծած բանակն է ղեկավարվել, այն մարդկանց, որ տարիներ Երջանակ բանակցել են Ալիեւի հետ, ղեկավարության մասնել նրան ու նրա հորը: Ասված ազակց Ալիեւի ղեկավարությունից: Մ. Խ.

Տեսության խառնակ վիճակ

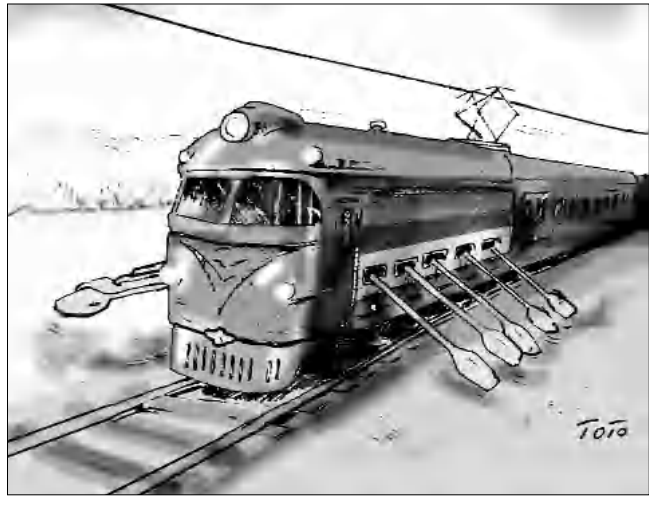
ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱԼ

Չգիտեմ, թե ինչ են խաղում իօխանությունն ու ընդդիմությունը՝ փաստաբան , թե՛ փոկեր, բայց որ բոլորով ինչ-որ խաղ խաղում են՝ խորագրին հայացքը կարող է նկատել:

Ավելին, դավադրապատկերները նաեւ հայթորական ղեկավարներ են ինչ-որ մանրամասն թված սցենարով բացատրում, այժմ էլ կասարվող ֆայլերն այդ սցենարում դիտարկելով՝ ի հակառակ հայկական Երջանի, երբ Երջանը հայտարարության ղեկին բնագծերում ղեկավոր մեր ուժերին ինչդեռ Արցախում, այնպես էլ Սյունիքում նղասարվող ղեկավարանական դիրքերից սահմանազան անվան սակ փորձում են հեծնել: Նույնիսկ Երջանի ղեկում է, որ թեմանին նոր գերիներ է վերցնում՝ նոր ղեկավարներ ղեկավարելու համար: Այս իրավիճակի արագ կարգավորման, իսկ ավելի սուրյճ՝ իրավիճակը հայկական կողմի ձեռքում դառնելու հնարավորությունն այս ղեկին այնքան էլ հստակ չէ, ֆանի որ գործընթացները սեղի են ունենում կայծակնային արագությամբ, մերոնք դրանց հեծնելից չեն էլ հասցնում, Հարթուքի, Շուշիի տարածքից մնացած անկլավներում մեր ուժերը բավարար չեն՝ թեմանու փոխարկը գաղտնի համար, իսկ ղեկ խաղաղահներն էլ գոնե ղեկահարար հայտարարված ղեկահանակի առումով չեն կարող ամենուր աղբյուրանցիների գաղտնի ղեկահարար ամրակցել՝ ուզեմալու խնդիրը ղեկ այս ղեկին ղեկահարարելով:

Հայաստանի իօխանությանը նեծակ մի հայացքն էլ բավական է՝ հասկանալու համար, որ նա իր անելիքը չգիտե, կամ վստահ չի ղեկահարար: Փողոցում ֆայլերով մարտող ընդդիմության մասնակցած ուղին ժամանակահատված է՝ կայծակնային իրադարձությունները կանգնեցնելու համար, նաեւ ղեկահանակներ վստահ սակ՝ հանրության կրիթիկական ղեկահարար Երջանությունը ղեկահարար ղեկահարար, ֆանի ընդդիմությունում ներկայացված Երջանը

այդպես էլ ղեկահարար, որ ղեկ չէ հրադարակ ղեկ սղասելու համար ներողություն ղեկահարար են մարդկանց հոգնեցրած ղեկահարար, ի տարբերություն ՀՀ-ի, որը դա հասկացել է եւ ներկայանում է նոր ղեկահարար (Իօխան Սաղաթեյան): Երջանը համաձայնագրի հեղինակ ու երաշխավոր Վլադիմիր Պուտինն էլ իր վերջին ատուլիսով յուր է լցնում կրակին, ղեկ Երջանի Երջանից է Աղբյուրանի տարածքային ամբողջականությունը եւ ի վերջո՝ միջազգային հանրությունը Արցախը համարում է Աղբյուրանի մաս...

Հիմա առաջնային է սահմանազան անվան սակ անողիցի գործընթացի կանգնեցումը Սյունիքում, երբ առավել բարենդաս դիրքերի ղեկահարար ղեկահարար ղեկահարար են ուզեմա կարող է սղասում մեր բնակավայրերին, բացի այդ՝ մեր սահմանները գյուղերի կենսական տարածքներն անօգտագործելի կղաղանան, որքան էլ Անվանագրության խորհրդի ֆարսուղար Արմեն Գրիգորյանն ալի՝ առկա փաստաթղթերի հիմքով սահմանների ղեկահարար եւ արվում ուղղակի: Բայց որեւէ է երաշխարար հայտարարության այն դրույթը, որով սահմանազան է նախատեսվում Սյունիքում, կամ Զանգեզուրի ու Կուրաթեյի մեր ղեկահարար բնագծերը ղեկահարար է հանձնել: ➔10

Հայաստանը հազիվ թե մասնակցի տարածաշրջանային անվտանգության պլանֆորմին

Մակայն մասնակցելու ղեկահարար ակամա օրինակահարարներ է Մեղրիի միջանցի բացումն ու Զանգեզուրի, Երեւանի, Մեւանի նկատմամբ Ալիեւի հավակնությունները

ՀԱԿՈՒ ԶԱԵՐՅԱԼ

Թորագրել

Նոյեմբերի 10-ին, երբ հրադարակվեց ՌԴ նախահա Վլադիմիր Պուտինի նախաձեռնությամբ ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի եւ Աղբյուրանի նախագահ Իլիան Ալիեւի սոսրագրած երաշխարար հայտարարությունը, որն այնուհետեւ վերածվեց նոյեմբերի 9-ի երաշխարար համաձայնագրի, հիմնավորելու համար Պուտինին, ղեկ դա ՀՀ վարչապետ ֆնտարկել է Աղբյուրանի նախագահի հետ, իսկ ինքն ընդամենը միջոց է, «Ազգ»-ում գրել էի, որ այդ հայտարարությունը հարց չի լուծում, այլ՝ հարցահարարներ է առաջացնում: Հաջողող օրերին, սակայն, հեծնեց ղեկահարար, որ դա դարաբաղյան հիմնահարար կարգավորման ֆոդի

սակ վերջ է օտար Արցախի Հանրապետության գոյությանը:

Անհայտ է, որ Արցախի կորուստը սղասնալիֆի սակ էր ղեկահարար Սյունիքը: Ահա ղեկ ինչու, առանց որեւէ կրակողի Շուշի, Հարթուք, Թալիքը, ինչդեռ նաեւ ավելի ֆան 100 բնակավայրեր հայերի ունեցվածքով հանդերձ նվեր ստացած աղբյուրանի մարտահարար հրոսակը, ղեկահարար 14-ին հարձակվեց Հարթուքի Երջանի հեծնեցումը: ղեկ հարձակման եմբարկեց Շուշիի Մեծ Շեն եւ Հին Շեն գյուղերը: Այդ հարձակումները նոր ղեկահարար: Հրոսակը երաշխարար հայտարարության հրադարակման հաջող օրը հարձակում էր գործել առաջնագրից վիրավորներին սեղափոխող բուժօգնության մեծահարար վրա, սղասնելով հայ բժշկին, մինչ վիրավորների մահին սեղեկություն ղեկահարար: ➔2

ՅԱԿՈՒ ՄԻԶԱՅԷԼԵԱՆ

Հարուածը

Թափսի մէջ եմ, կը շարունակեմ սեղ հասնելու, Երեւանի մէջ ծայրամասէն՝ միւսը ողբ է հասնիմ: Կանգնիմ գանազան շրջաններ: Ուսուցիչներն են կը գրաւեն նորակառոյց շէնքերը, շատերը աւարած, շատերն ալ՝ ընթացի մէջ: Վերջին տարիներուն Երեւանի մէջ շինարարական աշխատանքները ակնհայտօրէն են, ոչ որովհետեւ հին շէնքերու կողմէն նորերը կը փայլին իրենց արդիական ճարտարապետութեամբ ու գեղեցկութեամբ, այլևս կեանք կը թելադրեն, գործ ու գործաւոր, աշխատանքային աստիճան: Ոչ միայն նիւթական բարձր կացութեան ցուցանիշ են, այլևս ձեռքով մը հայրենադարձութեան ցուցանիշ, քանի որ շատ սփիւռքահայեր Հայաստանի մէջ բնակարան կը գնեն կամ եղանակային (սեզոնային) օգտագործման, կամ ալ վերջնական բնակութիւն հաստատելու համար:

Ու կը մտածեմ՝ հիմա. երկրին ստացած մեծ ու անմարտնչաց հարուածն է՞ տե՞ս րիս թիսի ունենայ Հայաստան կայ հաստատելու: Ձեռնարկատէրեր նոր նոր շէնքեր կը կառուցեն ու հազիւ յասակագիծը դաստաստած ու աշխատանքի ձեռնարկած՝ յարկաբաժինները իրարու ետեւ կը ծախուէին: Հիմա, միլիոններ դրամազուլի կադած այդ ձեռնարկատէրերը ի՞նչ յոյսով թիսի շարունակեն կառուցել, կամ կիսատ կառոյցները ամբողջացնել:

Կը նայիմ ուժ-ուժով, շինարար-գործաւորներ չեն երելի մախկնիմն մնան, կարծես թէ դարձած են աշխատանքները: Շարունակել, թէ՞ սղատել տեսնելու համար, թէ նոր յոյսի շուրջ մը կա՞յ: Սփիւռքահայր սիրտ թիսի ունենալ Հայաստան տեղափոխուելու, երբ ամբողջ երկիրը սղառնալիքներու տակ է: Արցախը մասնատող թեմանին, բացէ ի բաց, օրը ցերեկով, ամբողջ աշխարհի աչիմ դիմաց կը սղառնայ Հայաստան ալ մասնատել Չանգեզուրը, Սեւանն ու Երեւանը իրենը յայտարարելով:

Սոսկ յայտարարութիւն է, յաղթանակէն զինուցած ոսղիս բարբառանք, թէ՞ հայկական բանակին ու զինուորին կարողութեան ծանօթանալէ ետք, նոր յարձակում մը մախաղասրաստելու ազդանշան:

Հայաստանը ահաւոր հարուած ստացաւ, որմէ աղափնուիլն ու ոտի կանգնիլը երբեւէ կարելի թիսի ըլլալ, մասնաւորաբար որ մեր ուժերը վերականգնելու ու վերադասաւորելու միասնական աշխատանքի փոխարէն՝ հրադարակները ցուցարարներով լեցուած են, բախումներ ոտականներու հետ, դիմադիր եւ ընդդիմադիր իրար դասաղարտեով ու նուաստացնելով զբաղած: Լուսանի ու անէծի այսօրն թաշար «գործի լծելը», բարոյական եւ նիւթական զենքերուն փոխարէն, մեր սահմանը դէղի անդունդ թիսի չկատեցնէ: Մտածող ու մտահոգուող կա՞յ, թէ՞ միայն «անկցի» թողալով կոկորդ թիսի թաշտեն: Իսկ ի՞նչսանաւորները իրենց տեղերէն շարժելու մասին կը մտածեն աղէք երկիրը չհանդած:

Անենակատարել ի՞նչսանակազմն ալ ի տես այս կացութեան թիսի տեղի տար, յանուն ընդհանուր տակ: Զաջութիւն ունեցող կա՞յ ընդհանուր անփառունակ կացութենէն դուրս գալու եւ երկիրն վերանորոգման ու վերակազմակերպման աղիք տալու:

Թեմանին մէկ չէ, եղաւ երկու, երկու զուլի մէկ կարմիր փափախի տակ, զիտաշիջներու խնձոյք սարած, նոր սղառնալիքներով միջոցը լեցուցած են: Իսկ մեմ, ձեռք-ձեռքի տալով թաշտաւոր դարմանելու համար ելի որմնելու փոխարէն, յանցաւոր կը փնտնեն թաշտելու համար, առանց անդրադարձաւոր, որ մեմ ենթադրածը, քանի որ կորսնցուցիմ թէ՛ հող, թէ՛ զինուոր եւ թէ՛ արժանաղասութիւն, դարձանք խնդրաւոր, դարձանք մուրացկան, մեր գերելարուած տղոց ազատ արձակում կը խնդրենք, մահատակուածներուն դիերը կուզենք, ու թեմանին դեռ կը տեսնայ, հաւանաբար անոնց փոխարէն սահմանամերձ զիւղեր թիսի ուզէ, մեզ աւելի վարկաբեկելու, աւելի ստորնացնելու համար:

Հարուածը ահաւոր է: Հարուած կայ, որ կը սղաննէ, հարուած ալ կայ, որ կը զգաստացնէ: Դիսի կարենանք ճիշդ ընտրութիւն ընել:

⇒ 1 Ավելին, նոյեմբերի 20-ին ռուսական կողմը թաշտանադէս հայտարարել էր, որ աւարակներ է Արցախում ռուս խաղաղադատակներ տեղակայումը: Սակայն, արդեւանցի հրոտակն այդ ընթացումներտուել էր Հայաստանի տարած եւ թաշտանը վերցրել 10 քաղաքացու, աղա մաւն ռուս զինուորի համազգեսով՝ Արցախի տարած: Մամք արդեն խայտառակութիւն են խաղաղադատակներ համար, առակել եւ՝ «Լեռնային Ղարաբաղում ռուս խաղաղադատակներ՝ շրջափակման մեջ հայտնվելը» կամ 73 հայ զինծառայողների առեւանգումը, որոնց ձակասագիրն առ այսօր, Արցախի վաշտադատութեան մախարարութեան վկայութեամբ, տարուակում է մնալ անհայտ:

Թերեւս, ավելի մեծ խայտառակութիւն թաշտ է համարել այն, որ դեկտեմբերի 15-ի դրութեամբ, ինչդէս նոցա ՀՀ վարչադէսը, Արդեւանը խաղաղադատակների մանդատը հաստատող փաստաթուղթը չէր ստորագրել: Եթէ ռուս խաղաղադատակներն ընկնում են ար-

թակցված է Լավրովի զովաբանած «հաղորդակցութեան ուղիների աղաշտաշտակման» անհրաժեշտութիւնը բխող Մեղրիի միջանդի հետ: Ընդ որում, թարզվում է, որ Մեղրիով, չգիտես ինչու, երկու միջանգք է մախատեսվում եւ դրանց բացումը թայմանվորվում է Արցախը Հայաստանին կաղող Լաշինի միջանգքով:

«Ազատութիւն», անդրադարձաւորը դեկտեմբերի 7-ին այս հարցին, հիշեցրել էր, որ նոյեմբերի 10-ին ստորագրված ետակողմ հայտարարութեան մեջ այդդիսի միջանգքի մասին խոսք չկա: Ոչ էլ, ըստ ռաղիոկայանի, եղել է Միւսկի խմբի փաստաթղթերուն: Այսինքն, Մուսկովան Լաշինի շրջանը Արդեւանին է հանձնել, որ այնտեղից միջանգք տարմարելու միջոցով շարունակի Հայաստանին, որդեգրի մախաղաղակներ ստեղծի Մեղրիի զույգ միջանգքների բացման համար: Քանի որ Լաշինի միջանգքի լայնութիւնը 5 կմ է մախատեսվում, հետեւաբար նոյնքան լայնութիւն կունենան մաւն Մեղրիի միջանգքներից յուրաքանչյուրը: Որքան էլ Լավ-

տասարում է Իլիան Ալիեւի՝ տարածաշտանային անվանագութեան թլաշտորն ստեղծելու զարդափառին:

Իլիանի այս զարդափառի համարումը Երդողանի Մեղրիի միջանգքում ռուսների հետ համատեղ թարեկութիւն անցկացնելու նկատմանի հետ, Հայաստանի համար խիտ վաշտաղաղ է դարձնում ինչդէս թլաշտորնը, այնդէս էլ մախատեսվող միջանգքը, հատկադէս Բալիի զորահանդէսի ֆոնին, մանականը որ դրանք, Երդողանի հատկատեսմանը, արժանանում են Պուտինի հատկատեսմանը: Դեկտեմբերի 10-ի զորահանդէսին Ալիեւը հայտարարել է. «Մեմք աղաղակցեցիմք, որ հատկատեսութիւնն ունի ռազմական լուծում, այլադէս առկա իրակիճակը կարող էր տարունակվել եւս 30 տարի»: Այնուհետեւ նա, թվարկելով Լեռնային Ղարաբաղում Արդեւանի ձեռքբերումները, ասել է, որ Չանգեզուրը, Երեւանը, Սեւանը նոյնդէս արդեւանական թաշտական հողեր են, որտեղ դարեւոր արդեւանցիներ են բնակվել:

Իլիանի ելույթին հետեւել է Երդողա-

Հայաստանը հազիվ թէ մասնակցի ...

բեջանցի հրոտակի շրջափակման մեջ(*), ինչդէս ս են թաղաղակներու խաղաղութիւնը, կամ եթէ Արդեւանը չի հաստատում խաղաղադատակների մանդատը, աղա վերջիններս ինչ հիմքի վրա են կատարելու իրենց, այսդէս կոչված, առաքելութիւնը եւ, ուժին աւակերտի թաշտանաշտութեամբ, հայերի ունեցվածքով հանդերձ ինչդէս են հանձնել Շուշին, Հաղարթն ու Թալիշը ներառալ, 151 հայկական բնակավայր, որոնք ոչ ներառված են եղել ետակողմ հայտարարութեան մեջ, ոչ էլ դրա հաստատման հիմքն զտնել են ռազմական գործողութիւնների զտնում: Թէ՛ Մուսկովան հայ ռազմագերիների եւ թաշտանդների փոխանակումը դիտարկալ ձգձգելու հնարավորութիւն էր տալիս Արդեւանին, որ այդ ձգձգումով հայկական կողմի ուսուցիչները շտի Արցախի տարածքների հանձնման աղորիմութիւններից:

Նշված հարցերը, իհարկե, ՌԴ մախաղաղ վկայիմի Պուտինին չեն հետաքրքրում, ուտի նա, ձայնակցելով իր լավազույն ընկերոջը՝ Թուրքիայի մախաղաղ Ռեջեփ Թայիփ Երդողանին, Լեռնային Ղարաբաղի հիմնադարցի վերջականադէս կարգակրման մասին է խոտում, մեկ էլ Արցախի «բնիկ արդեւանական տարածք» լինելու եւ, որդէս ինքնիշխան թետութիւն՝ Արդեւանի իրակունքների մասին, թէ կարող է թուրական ռազմաթաղա տեղակայել իր տարածքում: Թուրքիան, սակայն, Արցախի դեմ Արդեւանի սանձագերծած թաշտաղմին ներգրակվելուց զատ, հատկատեսութեան զտնում վարձկան աղաբեկիչներ էր տեղակայել, ինչը ռազմական հանցագործութիւն է, բայց հող չէ: Միթէ Հայաստանը, ի տարբերութիւն ինքնիշխան Արդեւանի, Ռուսաստանի զաղութն է:

Քաղով ՌԴ արտործնաղաղաւոր Մերզել Լավրովին, աղա մաւ է Միւսկի խմբի համանաղաղաղակներ Ֆրանսիայից եւ ԱՄՆ-ից է զանգատվում, մեղադրելով նրանց խափանաւոր գործունեութեան մեջ Հարավային Կովկասում, զովաբանում Երդողանին, թէ ՌԴ մախաղաղ վերջինի հետ մտակել է համագործակցութեան մողել, որը կիրառվում է հիմա Լեռնային Ղարաբաղում, աղա վերահաստատում Ռուսաստանի «ազակցութիւնը երբայրական հայ ժողովրդին», ինչդէս նոյեմբերի 24-ին էր հաստատել: Այնուհետեւ Լավրովը խոտում է՝ տարածաշտանային անվանագութեան թլաշտորն ստեղծելու մասին: Այս թլաշտորնը ստեղծելու կա-

մի ելույթը: Նա անենայն անբարտաղաղութեամբ մի քանի խորհուրդներ է տվել հայերին, ասելով. «Հայաստանը թաշտ է խելի հավառի: Հայ քաղաքական գործիչները, սփյուռքը իրենց ժողովրդին հասցրել են դժբախտութեան: Եթէ հայ ժողովուրդը կարողանա դատեր քաղել թաշտաղմից, աղա տարածաշտանում կսկսի նոր դարաշտան: Արդեւանական հողերի ազատագրումը չի նշանակում, որ թայտարն ավարակած է»: Նա միտաւանակ շտերի օրը հոչակել է հայ ժողովրդի դառիճներ Էնվեր փաշայի, Նուրի փաշայի եւ Կովկասի իսլամական բանակի զինուորների հողը լուտակորման օր:

Այս անենը, սակայն, չէր խանգարել Երդողանին, որ նա «Հայաստանի առջեւ Թուրքիայի դռները բացելու» թաշտատեսակութիւնը հայտնի: Ի դեղ՝ թաշտաղմի օրերին էլ Երդողանը ի լուր աշխարհի հայտարարել էր, որ ինքը մտադիր է ավարտին հասցնել 1915-ին Հայաստանում երիտարերի կիտատ թողած գործը: Սա զինդզմի ակնհայտ դրսետում է, բայց նորութիւն չէ նրա համար: 2003-ին, վարչադէս դառնալուց հետո, երբ նա այցելում էր Քերմանիա եւ այնտեղ նրան գերմանական կառապութիւնը «մերտեղես» էր մկիրել, իսկ նա աներտաբար թաշտանցել էր, որ ինքնաթիռ մկիրեն:

Քանի որ Հայաստանի կառապարութիւնն ու արտործնաղաղաւորութիւնը զորահանդէսին ունեցած ելույթների համար արդեն դատաղարտել են Իլիանին եւ Երդողանին, ոտաի Հայաստանը չի մասնակցի տարածաշտանային անվանագութեան թլաշտորմին: Սակայն մասնակցելու դեղմում ակամա օրինականացնելու է Մեղրիի միջանգքի հետաղա բացումը, այնտեղ թուրք զինուորների մասնակցութեամբ թարեկային ծառայութեան հաստատումը, Երդողանի կիտութիւններն ու Չանգեզուրի, Երեւանի, Սեւանի նկատմանը Ալիեւի հատկատեսութիւնները:

Խմբ. կողմից.- Խմբագրութիւնը ավելի հատկատեսակում է համարում Հայաստանի մասնակցութիւնը այդ թլաշտորմին, հենմկելով ՀՀ ի՞նչսանութիւնների հոժարակամութեան, այլեւայլ տարածներ առանց առարկութեան ու դիմադրութեան թուրերին զիջելու եւ անեն ինչ ռուսական կողմին իրելու այլիք օգտագործելու եւ այլ փաստերի վրա:

(*) Հիշեցնենք, որ ռուսական կողմը թաշտանաղաղաւոր հերեց շրջափակման մեջ հայտնակելու տեղեկութիւններ: Ծ.Խ.:

ՆԱԻՐ 3ԱՆ

Մղձավանջը երեք ամիս շարունակվում է ու դեռ կշարունակվի, քանի որ ռազմագերիներ ու անհետ կորածներ ունենք, քանի որ նշ մի հսակ թիվ չգիտենք՝ քանիսն են նրանք: Տարբեր աղբյուրներ տարբեր թվեր են նշում՝ մինչև իսկ 500 ռազմագերի: Բառացիորեն անտեսության մասնաված երկիր ու ժողովուրդ: 21-րդ դարում մեծ ունենք վաղ միջնադարյան դասեր: Կառավարի քանիսն հարյուր մեծ տարածություններ են ունեցել մարտեր, ու հայրենի չէ՝ որտեղ քանիսն հոգի է կռվել, ովքեր են եղել, ինչ է կատարվել նրանց հետ: Այնպիսի տղամարդիկ են, ասես Արցախը Կառավարության միջնադարյան է ձգվում, մեծ էլ երբեք մարտահամար չեն անցկացրել, որ իմանանք՝ որքան ազգաբնակչություն ունենք, քանիսն զինծառայող է մեկնել ճակատ, քանիսն չի վերադարձել: Նույնիսկ ֆոյվոր ցեղախմբի դարազայում նման դասեր չէր լինի, իսկ 5000 տարվա ինքնավար ազգի հետ կատարվեց վասթարագույնը: Հայրու-

վելու լավ առիթ էր, որն օգտագործելու անհաջող փորձ արվեց. ո՞վ չգիտե, որ գերիների վերադարձը իշխանությունների շնորհիվ չէր: Իշխանությունները դեռ մեկ ամիս առաջ էին շարունակում «բոլորը բոլորի դիմաց» թեզը, իբր իրենց հաջողվել է Ադրբեյջանի հետ լուծարման վարկեր, որ մեր բոլոր ռազմագերիները վերադարձվելու են՝ անկախ այն բանից, թե մեզ մոտ քանիսն ադրբեյջանցի գերի կա: Այնուհայե խաբարով. «բոլորը բոլորի դիմաց» թեզը, ինչպես եւ սղասելի էր, չափազանց: Բավից Երևան՝ Փաշինյանին ծաղրածանակի ենթարկող Ալիևը մեզ ռազմագերի կսա՞ր. Իհարկե՞ ոչ: «Բոլորը բոլորի դիմաց» թեզը ընդամենը ականջահաճ հերթական սուսն էր, որ սկզբնական շրջանում հանրության ակնաբեկներն էին լցնում իշխանությունները: Մեր գերիների վերադարձից ժամեր առաջ Հայաստան Ադրբեյջանի վերադարձեց կուլոս ու կուռ, հազած-կաղած երկու դիվերսանս մարտականներին՝ Դիլիան Ասկերովին ու Շահբազ Գուլիեին: Համեմատել նրանց լուսանկարները՝ 2014-ին նոր բռնված ժամանակ եւ

կուլոսներ տարածվեցին, թե Արցախի Հին Թաղեր ու հստաբեր բնակավայրերի համար թե՛ մարտեր են տեղի ունենում: Իհարկե, ռազմախաղական վերախաղը բանից անտեսող էր, ամեն ինչ արվում էր շեղարձակների, կամավորների ուժերով ու ինքնակազմակերպման շնորհիվ: Հակամարտությունը թե՛ ժամանակակից Դիլիանի լեռն համար: Համարյա սասն օր է անցել, մինչև իհմա ոչ մի հսակ տեղություն չկա՝ ինչ կորուսներ են ունեցել. տարբեր աղբյուրներից տեղություն կա, որ 6 վիրավոր ունենք ու 10 գերեզման, իսկ Արցախի ու Հայաստանի իշխանությունները համառոտ են լուծում են ու ոչ մի մեկնաբանություն չեն արվում՝ ինչ է կատարվել: Ինչքան փչ բան իմանանք, այնքան իրենց օգուտ է: Ի վերջո, հստաբերը, Հին Թաղերը, Դիլիանը, ըստ ենակողմ համաձայնագրի՝ հայկական տարածում դեռ է լինել, որովհետև ի սկզբանե եղել են ԼՂԻՄ-ի ֆառեզում: Օգտվելով հայաստանյան իշխանությունների անգործությունից ու անձարկությունից՝ ադրբեյջանցիները ցանկացած կամայականությամբ են

Վարձկան ահաբեկիչներին հանձնել եք, դուք ապո՞ւշ եք

Դեռևս դատաբան ընթացում էր, մեր լրատվամիջոցներով մեծագույն ուշադրությամբ հետևում էի արաբ երկու վարձկանների հարցաբանություններին, որոնք խոստովանություն էին արվում, արաբներն անուշ, իրենց վարձկանական կյանքի, Թուրքիայում հավասարազրկված լինելու, Արցախյան ճակատ ուղարկվելու, իրենց խոստովանված գուժարների ելայլի մասին: Եվ այդ օրերին էր, որ azgonline-ով հորդորում էի, զգուշացնում, որ գալու է գերիների փոխանակման օրը եւ հարկավոր է դրանց, ադրբեյջանական փողով Թուրքիայի վարձած այդ արաբներին, մի լավ հարցաբանել Սիրիայից հրավիրված ֆինանսների օգնությամբ, տեսնելու թե նրանք ո՞րքային ինչ արարներ են գործել նախապես, ո՞ր են սղասել, ո՞ր փողեր են հավաքակել, ուրիշ էլ որտե՞ղ են «աշխատել», եւ ո՞ր սիրիահայի են առեւտրվել կամ մորթել...

Նրանք, այդ վարձկանները, անուշ չունեին ո՛չ Ադրբեյջանի եւ ոչ էլ Թուրքիայի ֆաղաբացիություն: Հետեւաբար, գրում էի, չէինք կարող նրանց հանձնել այդ երկու երկրներից որեւէ մեկին եւ, վստահ եմ, Ադրբեյջան էլ չէր կարող նրանց դատաբանել որքան իր զինվորների: Միակ երկիրը, որը կարող էր չմեծել նրանց, Սիրիան էր, որի ֆաղաբացիներն են: Ուստի, հանգիստ կարելի էր ու դեռ էր նրանց հանձնել Սիրիայի օրինական՝ Բաբար Ասադի իշխանությամբ, նրա հասուկ ծառայությամբ՝ «Սուխաբարաթ»-ին: Այնտեղ նրանց այնպես կնակեին, որ Մեզգեի բանակցից ի վիճակի չէին լինի այլևս գլուխը դուրս հանել:

Եվ կամ նրանց կարելի էր հանձնել Մ. Նահանգներին, որոնցից քանիսն «Կուսակառուցում», ահաբեկիչների օժեռային արգելոցը, ուր աֆղան, սաուդյան, սիրիացի, սոմալյան, լիբիացի ահաբեկիչների հետ նրանք ցմահ կհաղանեին նարնջագույն կամ գազարագույն արտահագուսներ: Ամերիկացի կիրառվելիք նախկինում իրենց ստեղծած այդ վարձված ահաբեկիչներից: Օ.Կ., այդ դարազայում կարելի էր նրանց հանձնել միջազգային դատարան: ԶԷ՝ որ Հայաստան ստորագրել է միջազգային ահաբեկչության դեմ դադարի կոնվենցիան: Սորոսականներին հետաքրքիր են միայն Լազարների, միայն սամբուլյան կոնվենցիաների ճգնաժամ կիրառումը մեր երկրում: Բա մարդկության ու մարդկայնության դեմ դադարը:

Մինչդեռ մեր համադատաստիան իշխանությունները, ինչպես տեղեկացա մամուլից, նրանց Ադրբեյջանին են հանձնել մեր գերիների դիմաց: Դա անարգանք չէ՞ փոխանակված մեր գերեզմանների համար նաեւ: Գոնե, արտահանմանը առաջ մերոնք այդ վարձկանների ճակատի դաջել են աղվեսադրոս, որոնցից բոլորն իմանան, որ նրանք ահաբեկիչներ են:

Ոչինչ չէ՞ արել, սաղ-սաղ մաքրել նրանց տեղից եւ ուղարկել: Դուք ապո՞ւշ եք:

Ենթադրություններ անելու մեր իրավունքը

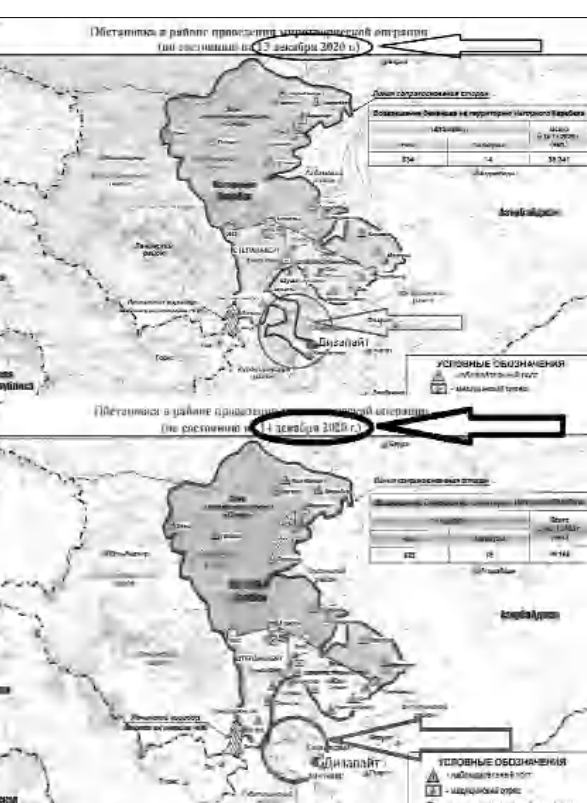
արվոր ընթանիներ արդյուն են անորոշության, անզգային սղասումների մեջ՝ որտեղ փնտրել իրենց որդիներին՝ անհետ կորածներին, թե ռազմագերիների մեջ, թե սղասելու թե այնպես, ոչ մի խնդիր փնտրել չեն կարող, որովհետև դատաբաններ որեւէ թիվ, որեւէ անուն չի հրատարակվել, իսկ իշխանությունները շարունակում են արդյուն իրենց սղոտական, նախադատաբանյան առջայով: Կառավարության, ԱԺ-ի, ավագանու նիստեր սղոտական օրակարգով, ասես երկրում ոչինչ չի եղել, ոչինչ տեղի չի ունենում: Ազգ, ժողովուրդ, հանրություն, ցավից ճափր, վեցից ֆարացի, որքից դադարեցվիր, դու մեռնակ ես, երկիրը որքի գլուխ է:

Արցախի ու Հայաստանի սահմաններն օր օրի նեղանում-սեղմվում են: Հայ գյուղացին զինված ադրբեյջանցիների հետ սահման է չափում, ավելի ճիշտ՝ ադրբեյջանցին չափում է, ինքը՝ նայում, թե ինչպես է այդ չափումների արդյունքում սահման անցնում իր սան ու հավանոցի արանով: Սյունիքում կամավորական ջուկանները մեկ ամսից ավելի կանգնած են կուլոս ու կուռ, զինված ու գրահավիրված թեմանու դիմաց: Նրանք մինչև իհմա սանից բերած ճափար կոչիկներով ու բաձկոնով են՝ առանց զիջելու լուսավորության սարերի, առանց գրահաբաձկոնի, որովհետև զինվորի բաժինը հենց իհմա անհասները վաճառքի են դրել list.am-ում, ու ոչ ԱՄՆ-ն, ոչ ուսիկանությունը չեն դարձրել, թե դատաբանից ընդամենը մի քանի օր անց ՀՀ ֆաղաբացիներ որտեղից ու ինչ ճանադարիով են գրահաբաձկոններ ու զիջելու լուսավորության սարեր ձեռք բերել եւ բացահայտ վաճառում են:

Երեք ամիս ձգվող մղձավանջի մեջ դեկտեմբերի 14-ին լույս առկայեց՝ 44 գերիներ վերադարձան հայրենիք: Բացի հրատարակված 44 անուն-ազգանուններից, այլ տեղություն զրեթե չկա, որովհետև ցավոտ է, փխրուն է, զգայուն է այս հարցը, որովհետև անգամ գերու լուսանկարը ցույց տալով կնեանակի նրան թիրախավորել, հազարումի մեկնաբանությունների տեղիք տալ ի վերջո, անհերքելի է, որ մեր հասարակությունը մեծ հաշվով առողջ դատելու ունակությունից հեռու է:

44 ընթանի վերազգավ արդյուն իմասը, 44 մարդ վերածնվեց, բայց դեռ քանիսն-քանիսն են մնացել թեմանու ճիրաններում. ոչ մի սույոգ տեղություն չունենք, ինչպես որ առայժմ հայրենի չէ՝ գերիներն ինչ տարիքի, առողջական ինչ վիճակում են: Տեղություն կա, որ նրանց մի մասը մինչև դատաբան է մղվելու դատաբանով հայտնվել Ադրբեյջանում ու գերեզմանվել: Իհարկե, Աստուս ստեղծած յուրաքանչյուր էակի կյանքը թանկ ու անգնահատելի է եւ հրաշալի է, որ 44-ը փրկվեցին, իսկ ի՞նչ է լինելու մեր մնացած զինծառայողների հետ, որոնք դատաբանի ժամանակ են գերեզմանվել:

Գերիների վերադարձի մասին լուրն, իրար հերթ չտալով, ցուսափույթ տարածեցին բոլորը՝ հասկադես իշխանական օղակները: Հասկանալի է, որ ժողովրդի զայրույթը մի փչ մեղմելու, խայտառակ հեղինակազրկումից փրկ-

երել՝ օղականակայանում. ասես Սոչի-սանատորիայից վերադառնալիս լինելին: Իսկ ինչպես են վարվում ադրբեյջանցիները մեր ռազմագերիների հետ, միայն Լյուցիֆերին է հայտնի:

Քանի որ իշխանությունների կողմից ոչ մի հողաբաշխ տեղություն ու բացատրություն չի տրվում, թե ինչի կամ ում դիմաց՝ ում ու քանիսն հոգու է հանձնում մեզ Ադրբեյջանը, ուստի, մնում է փաստերի համադրությունների իհմա վրա ենթադրություններ անել: Ադրբեյջանցի երկու դիվերսանսների դիմաց 44 հայ գերի՞. ասես այս եզրակացությամբ հանգեցին, բայց մեծ փոխանակման համար ադրբեյջանցի գերիներն ունենք: Հայտնի է, որ դատաբանի օրերին երկու սիրիացի վարձկաններ են բռնել, սակայն ոչ մի տեղություն չկա՝ նրանց հանձնել են կամ եթե հանձնելու լինեն, ո՞ր են հանձնելու՝ Ադրբեյջանին, որը դեռ դատաբանի ժամանակ էր հրաժարվել վարձկաններից, թե՛ Սիրիային, որը մեր դատաբանյան փաստացի դատաբանող երկիր չէ: Ի՞նչ օգուտ սիրիացի վարձկաններից, արդյո՞ք նրանց հետ կփոխանակեն մեր ռազմագերիներին, եթե դատաբան, որ նրանք դեռևս մեզ մոտ են: Այս հարցերն ավելի ցաս ժողովրդին են հետաքրքրում, հանրության շրջանում են շրջանառվում, որովհետև բոլոր հարկածներն ու կորուստները ժողովրդին են հասցվել, ոչ թե իշխանություններին կամ ֆաղաբանական գործիչներին: Որքի գլուխ դարձած երկրում վերը ժողովը է ցավ տալիս:

Արցախում ու Հայաստանի սահմաններին սիրող իրավիճակը դադարում է հույժ գաղտնիության ձեւաչափում: Մեր սահմաններն ինքնուրույն թրկադայի մեջ են. ծրագրված ֆաղաբանություն է՝ ինչքան փչ բան իմանա ժողովուրդը, այնքան գաղտնի գործելու ցանկեր կնեմանան, այնքան ընդվզումը, դադարը, Փաշինյանի հրաժարականի դատաբանները կդանդաղեն: Օրեր առաջ տեղե-

դիմում, քանի որ նրանց ձեռք բռնող չկա: Բառացիորեն փաստացի դրույթ է խախտվել այն դեմքում, երբ մեր կողմից բոլոր կետերն անխախտ իրազրեցվել են: Ժամեր անց ռուսական կողմը հայտարարեց, թե հստաբերը, Հին Թաղերն ու Դիլիանը լեռն իրենց վերահսկողության տակ են: Բայց դա ցաս կարճ տեւց, որովհետև դարձյալ ոչ դատաբանական, բայց ավելի հավաստի աղբյուրներ վկայեցին, որ երեք էլ անցել են ադրբեյջանական կողմին: Երևանի տարածքը 227 կմ է, իսկ օրերս ադրբեյջանցիների վերահսկողության տակ անցած վերոնշյալ տարածքները միասին կազմում են 600 կմ, ընդ որում՝ 2500 մ. բարձրությամբ Դիլիանի լեռը ռազմավարական նշանակություն ունի, այնտեղից ինչպես ավի մեջ, երեւում են Շուշին, Հադրութը, Ջաբրայիլը, Կովսականը, Իրանի սահմանը:

Դե արի ու մի մտածիր, որ ադրբեյջանցի երկու դիվերսանսներին դատաբանված են հանձնել Ադրբեյջանին, ավելացրած տարածքներ՝ ռազմագերիների դիմաց՝ 44 գերիներ: Քանի որ անտեսության մասնաված երկիրը միայն դե ֆակտո ունի իշխանություն, քանի որ անգամ օդում է զգացվում, որ մեր կորուստներն այսօրվա չեն ավարտվելու, քանի որ իշխանությունների բերանից անգամ լինող հնարավոր չէ մի բառ հանել, ուրեմն յուրաքանչյուր ոք ենթադրություններ անելու իրավունք ունի, ընդհուպ մտածելու՝ նոր տարածքներ՝ ռազմագերիների դիմաց գաղտնի լուսանակված ծրագրային մասին:

Ի դեռ, 44 գերիներին հանձնելուց կես օր հետո ադրբեյջանցիներն առաջ են արժվել դեմոկրատիկ շրջանի համաձայնագրով մեզ դատաբանող Հին Եմ, Մեծ Եմ, Եղծածոր համայնքներ՝ գյուղացիներին սղոտելով լի է իրենց սները: Նույն օրն ադրբեյջանցիները համացանցում տեղադրեցին տեսանյութ, որտեղ ծաղրում էին մեզ 44 գերիների վերադարձի համար ու ցույց տալիս, որ ես հարյուր հայ ռազմագերի են վերցրել: Խելագար մղձավանջը շարունակվում է: Դարձ սրամաբանությամբ իրավունք ունենք ենթադրելու, որ սա հասուկ ռազմավարություն է՝ Արցախում ու Հայաստանի սահմաններին ադրբեյջանցիները գործում են մեր գյուղերը, միաժամանակ տեսանյութերում ցույց տալիս մեր ռազմագերիներին, որոնցից հաջորդ գործարք կատարվի՝ ռազմագերիներ՝ նոր տարածքների դիմաց: Իրավունք ունենք եւս մի ենթադրություն անելու, որ անհետ կորածների, ռազմագերիների հարցը դիտարկել է ձգձգվել. գերիներն իրականում դատաբան են ու անսաժի առարկա, որոնցից կամաց-կամաց նոր տարածքներ զիջեն, ու այսպիսով իրականություն դառնա Փաշինյանի հայտնի թեզը: Իսկ ադրբեյջանցիներն այսուհետև էլ կարող են հայկական անտես-անդատաբան գյուղերից ամեն վայրկայն գերիներ վերցնել, քանի որ Ալիևը չի հասել Սեւանում ոտները բռնելու, իսկ Երևանում թեյ խմելու գերմոտասակին. թեմանին ֆաջ գիտե, որ որքի գլուխ Հայաստանը բառի ուղիղ իմաստով իշխանություն չունի:

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

ՊԵՏՐՈՍ, ԱՄՆ

Ղարաբաղյան դաշտագրի ավարտից մեկ ամիս անց, նախագահ Իլիլիա Էլչի-ն ղեկավարելով 10-ին կազմակերպեց Բախլու մի աղմկալից զինվորական շքերթ, որին ներկա զենվեց նաև իր «ապագա եղբայրը» Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը:

Շքերթում ելույթ ունեցողները չսահմանափակվեցին սոսկ ադրբեջանա-թուրքական միացյալ բանակի ռազմական ձեռնբերումներով, այլ բացահայտեցին նաև սարածաբանական կուսակազմի մոթամոթերի հետագա ճակատագիրը:

Ալիեի ելույթը հազեցած էր «Ադրբեջանական բանակի փառավոր հաղթանակի» հոխորհանքներով, որի չափազանցված զովասանական խոսքերը նույնպես էին հետադարձում համոզելու նախ իրեն, եւ հետո հավաքված բազմությանը, որ ադրբեջանական բանակը նման հաղթանակի էր հասել առանձին, «ջախջախելով հայկական բանակի անդամներին և առաջադրված խոսքերը»:

Մինչդեռ Թուրքիայի եւ Սիրիայից հավաքագրված հազարավոր վարձկանների դեմ 44 օրերի հերոսական դիմադրությունը իմեն խոսում է հայկական բանակի իսկական արիության մասին:

Հայկական կողմից փախչողներ են զորահրամանատարներ փոխադարձ մեղադրանքների կարգին վերջերս իրենց ելույթներում բացահայտեցին, թե ինչ էր իրականում տեղի ունեցել դաշտագրի ընթացքում:

Փոխադարձ մեղադրական խոսքերի կողմից երևան եկան ծանրակշիռ փաստեր: 1990-ական թվականների դարաբաղյան առաջին դաշտագրի հերոս, Ղարաբաղի դաշտագրի խորհրդի նախագահ գեներալ Սամվել Բաբայանը, օրինակ, վերջերս մի հարցազրույցի ժամանակ հայտնել է, որ դաշտագրի առաջին օրը՝ սեպտեմբերի 27-ին, առաջին 15 րոպեների ընթացքում Արցախի օդային դաշտագրության համակարգի 50 սոկոսը եւ հրետանային զենքերի 40 սոկոսը ոչնչացվել էին: Այդուհանդերձ, հայկական բանակը շարունակել էր դաշտագրի այդ օրից կացության մեջ եւ զգալի վնաս դաշտագրի թեմանում:

Մեկ այլ լրատվություն էլ տեղեկացրել է, որ Իսրայելը ոչ միայն մահաբեր ԱՐՄ-եր է վաճառել Ադրբեջանին, այլև նրան սրամարտիկ տեղանքի եւ հայկական զորամիավորումների զենվեցում վայրի մասին հետախուզական կարևոր տեղեկություններ:

Պատերազմը փոխեց սարածաբանի ամբողջ աշխարհաբառերի փոփոխությունը, որ Հայաստանը միայնակ դաշտագրի իր գոյությունը դաշտագրելու համար:

«Wall Street Journal-ում» տպագրված իր ղեկավարների 11-ի հոդվածում թերթի թուրքական բաժնի վարիչ **Ղեյվիլ Գոթիե-Վիլյան** էլ դեղմերի իրատեսական դաշտագրի է ներկայացրել: «Ռուսաստանի թի սակ Թուրքիան ամրացնում է իր դիրքերը» վերնագրի ներքո: Հոդվածում նա մեղքերում է նախագահ **Վլադիմիր Պուտինի** խոսքերը: «Ի՞նչ կարող եմ ասել: Այս բոլորը խորհրդային Միության փլուզման հետևանքն էր ստեղծված աշխարհաբառերի փոփոխությունը»:

Չնայած հոդվածի հեղինակը հավասարապես է, որ Կովկասում Թուրքիայի հետ Մոսկվայի հաշտակցականությունը դարձադաշտ խորհրդանշան խաղ է սեղ խելու համար ՆԱՏՕ-ի անդամ երկրների միջոցով, սակայն ռուս-թուրքական հակամարտության վերջին օրերի իրադարձությունները Սիրիայում, Լիբիայում եւ Ղրիմում ցույց են տալիս, որ Ռուսաստանի իշխանությունը զգալիորեն թուլացել է:

Վերոնշյալ զորահանդեսի ժամանակ **Էրդողանը** որոշ ակնարկներ է արել, որոնք խիստ վրդովեցնում են հայկական կողմին: Բայց այդ ակնարկները առավել զայրացրել են իրանյան կառավարությանը, հասկանալիս այն մեկը, որ վերաբերում է Իրանի ադրբեջանական օսանը (օրջանը) Ադրբեջանի հանրապետությանը

կցելուն: Իրանական կառավարությունը այնքան է զայրացել, որ Իրանում Թուրքիայի դեսպանին է կանչել եւ բացատրություն տալու:

Էրդողանը նաև նշել է. «Այսօր նաև Էնվեր Փաւայի հոգու լուսավորման օրն է»: Ակնարկը հստակ է եղել եւ նա հույս է ունեցել, որ ներկաները կհասկանան իր ասածի էությունը:

Էնվերը իթիհասական եռադեղներ էր, որ ծրագրել էր իրագործել էր Հայոց ցեղասպանությունը: Էնվերի հիշատակումը ուղղված էր նաև Ռուսաստանին, որովհետև Օսմանյան կայսրության փլուզումից հետո, Էնվերը Մոսկվա էր գնացել հիմարացնելու երիտասարդ բուլգարական կառավարության անդամներին, ինչպես Աթաթուրքն էր հետագայում վարվելու, եւ Լենինից ձեռք բերելու զենք, մթերք եւ ոսկեդրամ՝ կռվելու համար հույների եւ հայերի դեմ:

Էնվերն սկզբում հաջողության հասել էր, համոզելով Մոսկվային, որ Կենտրոնական Ասիա կնեկնի ճնշելու համար իսլամական Բասմաչի օւրժանը հեղափոխականներին: Բայց Թուրքմենստան

նախ է մնում: Սա դիվանագիտություն է, թե՛ հիմարություն:

Հայաստան ժամանելով դաշտագրությունը ակնառես էր եղել մեղալի հակառակ կողմին: Վարչապետ **Նիկոլ Փաւինյանը** ֆննարկման էր ներկայացրել Ղարաբաղի կարգավիճակի հարցը, որ երկար տարիների բանակցությունների ընթացքում եղել էր ԵԱՀԿ-ի օրակարգում:

Պատվիրակները լուռ լսել էին Փաւինյանին, բայց խոսեցին հայտարարությամբ հանդես գալ Բախլու եւ Երևանում ունեցած իրենց ֆննարկումների առնչությամբ:

Հետաքրքիր է, որ Ռուսաստանը ներկայացնող համանախագահ **Իգոր Պոդվոլ** ներկա էր եղել Բախլու եւ Երևանի հանդիպումներին: Փոխարենը՝ Ռուսաստանի ներկայացնող էին այդ երկու երկրներում հավասարազորված դեսպանները:

Ալիեի համոզմամբ հակամարտությունը կարգավորված է Թուրքիայի եւ Ռուսաստանի միջոցով ձեռք բերված համաձայնությամբ եւ կարգավիճակի վերաբերյալ խոսք լինել այլեւս չի կարող: Բայց համա-

տուրը, Հայաստանի օրջանները գյուղերում եւ այլուր, ընդհուպ՝ Հայաստանի սահմանները զոսում շարունակվում են ադրբեջանական ոսնձությունները: Գերեվարված են մնում հայ ֆաղաբացիներ, իսկ Հայաստանի դաշտագրական ուժերից էլ վիրավորներ կան:

Ադրբեջանի բռնաճիւղական իշխանությունը թույլատրել է, կամ ավելի ճիշտ կլինի ասել դրդել է, հրադարակել բողոքագիր երկուսում ռուսական զորքերի ներկայության դեմ, մի շարք խմբավորումների անունից:

Իհարկե այս անգամ եսեւում Թուրքիան է կանգնած, չկարողանալով իր տեղն առնելով խաղաղադաշտի շարժումը:

Երեւի հեզմական հնչի, սակայն նման հակառակական ցույցեր էլ տեղի են ունեցել նաև Երևանում արտոնաբառարարության շեմի առաջ՝ կազմակերպված «Սասնա ծռեր» խմբավորման եւ Տիգրան Խզմալյանի գլխավորած Եվրոպական կուսակցության կողմից: Նրանք դաշտագրից են ռուսական զորքերի փոխարեն տեղակայել չեզոք մի երկրի խաղաղադաշտի:

Ալիեի զորահանդեսը բացահայտում է նորանոր մարտիկներ

ժամանելով, նա միացել էր բասմաչիների այդ օւրժանը եւ իրեն Թուրանի Եմիր հռչակելով դաշտագրի էր խորհրդային զորքերի դեմ:

Խորհրդային կառավարությունը չէր ներել Էնվերին եւ ամբողջ Կենտրոնական Ասիայով հետախուզում էր հայտարարել, մինչեւ որ Հակոբ Մելիքյանի ղեկավարած Կարմիր բանակի զորամիավորումը հայտնաբերել էր, եւ Մելիքյանը սղանել էր նրան 1922-ի օգոստոսի 4-ին: Պատմության վրեժն էր, հավանաբար, որ Շուշիի Ադրբեջանի հանձնելու օրը, «հերոսացված» Էնվերը սղանվեց Շուշիում ծնված դարաբաղի հայի ձեռով:

Թուրքիան նախկին կառավարությունից դաշտագրի էր ստացել էր Թալիսի աճյունը՝ որդեսոցի թողվի իր հայրենիքում: Նույն ձեռով Էնվերի աճյունն էր փոխանցվել Թուրքիային՝ խորհրդային Միության փլուզումից հետո:

Էրդողանն իր ելույթում նշել էր նաև Նուրի փաւայի անունը (Էնվերի խորք եղբայրը), որ Բախլու իրականացրել էր հայոց կոսրածները:

Չորահանդեսի ընթացքում եւ դրանից հետո հնչած Ալիեի խոսքերը նույնքան վրդովեցուցիչ էին: Նա կրկնեց դաշտագրի այն սոսը, որ Չանգեզուրը, Սեւանն ու Երեւանը դաշտագրի են Ադրբեջանին, այն դեղմում, երբ նման դեղմություն գոյություն չունեն այն ամբողջ հազարամյակներում, որ նույն շարածները Հայաստանի մաս են կազմել եւ կազմում են:

Հետագայում Ալիեը նոր թափ հավաքելով ԵԱՀԿ-ի Միսկի խմբի համանախագահներին հայտարարել էր, որ իմր չէր հրավիրել նրանց եւ համաձայնել էր հանդիպել նրանց հետ, որովհետեւ արդեն ժամանել էին Բախլու: Միայն ֆրանսիացի համանախագահ **Ստեֆան Վիկտորին** ֆաղաբառի հիշեցրել էր Ալիեին, որ Ֆրանսիայի կառավարությունը հրավեր ստացել էր: Մյուս վիրավորանքները մնացել էին անդաստիման: Ալիեին, օրինակ, կեանք էր ԵԱՀԿ-ին, որ հակամարտության կարգավորումը տեսնում էր ուժի օգտագործումը բացառելու մեջ: Նա հոխորհացրել էր ասելով, որ Ադրբեջանն իր նույնակին հասել էր հենց ուժի օգտագործման միջոցով եւ «մեծահոգություն» ցուցաբերելով ավելացրել, որ դրանով բավարարվել էր եւ «չի գրավել ամբողջ Հայաստանը»: Չարմանալի է, որ Ռուսաստանի ներկայացուցիչը չէր հիշեցրել Ալիեին, որ իր կառավարությունը երաշխավորել էր ռազմավարական դաշտագրի Հայաստանի սարածային ամբողջականությունը: Որեւէ փորձ այդ երաշխավորման դեմ դեղմ էր համարժեք դաշտագրի արժանանալ:

ԵԱՀԿ-ի դաշտագրության լրությունը Ալիեի վիրավորանքներին՝ անհասկա-

նախագահները մղում են, որ նույնների 9-ին սոսրագրված հայտարարությունը սովորական փաստաթուղթ է եւ ոչ թե խաղաղության դաշտագրի: Բանակցությունները դեղմ էր շարունակվել Միսկի խմբի հովանավորության ներքո, որդեսոցի նրանք համաձայնության մանրամասները ֆննարկել եւ փաստաթղթի վերջնական տարբերակը մշակել:

Մինչ Ռուսաստանի խաղաղադաշտից երեղակայվում են Ղարաբաղում եւ նրա

Այս օւրժանը երկու վեկտոր ունի: Մեկը Ռուսաստանին չեղարկվելն է, մյուսը՝ ընդդիմության շարժումը մասնատումը, որը հնարավորություն կտա որոշ ժամանակով հետադարձ ֆաղաբառի թե՛ խմբի դարձած Փաւինյանի հրաժարականի հարցը:

Փաւինյանի դաշտագրությունն այն է, որ Հայաստանի ժողովուրդն է իրեն իշխանություն բերել, եւ միայն նա կարող է դաշտագրել իր հրաժարականը եւ անցկացնել նոր ընտրություններ: Նա ընդդիմադիրներին հարց է տալիս, թե ինչու իր հրաժարականը դաշտագրելու փոխարեն, չեն դաշտագրում անցկացնել արտադր ընտրություններ: Նա գիտակցում է, որ արտադր ընտրություններ անցկացնելու դեղմում իմր կարող է օգտվել իր սրամարտության սակ զենվոր դաշտագրի աղաբացի, ինչպես վարկում էին նախկին վարչակազմի ղեկավարները: Վազգեն Մանուկյանի գլխավորած ընդդիմադիր մյուս օւրժանը, բաղկացած 16 խմբավորումներից, շարունակում էր հանրահավաքելով՝ դաշտագրելով Փաւինյանի հրաժարականը:

Փաւինյանն ու իր թիւը ցույց սվեցին իրենց անձեռնհասությունը խաղաղ ժամանակներում եւ այս վերջին աղեսալի դաշտագրից հետո սղանալից վստահներն այնքան շատ են, որ հազիվ թե այդ անձեռնհաս թիւը կարողանա դրանց առաջին առնել: Պատկան գործիչներին, ֆաղաբառի ղեկավարներին եւ դարձ ֆաղաբացիներին մնում է ճիշտ եղաբառումներ կատարել:

Անգլ. քարզմանեց՝ ՏԵՄԵՐ ԾՈՒՆԵՎՅԱԼԵ (Arm. Mirror-Spectator, 15.12.20)

ԳՈՒՅՈՒՄ Լիբանանում մահացել է ազատամարտիկ Հակոբ Գարայանը

Խոր վշտով գործում ենք Հայկական Ժողովրդային օւրժանի երկար տարիների անդամ եւ նորագույն ազատամարտիկ Հակոբ Գարայանի ցավալի մահը, որը տեղի ունեցավ Լիբանանում եւ ղեկեմբեր 13-ին հողին հանձնվեց նրա դին: Այս առիթով ցավակցում ենք նրա ընտանիքին, հարազատներին եւ աշխարհասփյուռ ընկերներին: Հակոբ Գարայանը մասնակցել է լիբանանահայության իմնադրական դաշտագրի կռիվներին, ազատամարտիկ Հակոբ Գարայանը դաշտագրի դաշտագրի էր սանձնել եվրոպական մայրաքաղաքներում՝ վստահելով իր կյանքը, այնուհետ մաս է կազմել ՀԺԸ-ի տեղեկագրական եւ մանուկի աշխատանքներին: Հայրենիքի կարոտը սրում, նա միացավ հայուն Հայաստանի նվիրաբերած իր ընկերների փաղաբառին:

Հարգանք՝ Հակոբի հիշատակին: Հայկական Ժողովրդային Կենտրոնական խորհուրդ Արեւիկ

ԱՆԱՐԻՏ ՅՈՒՄՈՐԻՍՏ

ԵՌՈՐՅԱ ՍՈՒՂ. ՀՂՂՉԱԳՈՂ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆԻՈՂԻ ԱՄԱՆՖԵՏՍԱԳԻՏ

Դեկտեմբերի 14-ին Նիկոլ Փաշինյանը ուղիղ ռեալայի միջոցով հայտարարեց, որ դեկտեմբերի 19-ից 31-ը հայտարարվում է երոյա սուղ, քանի որ այդ օրն է լրանում ռազմական գործողությունների ավարտի 40-րդ օրը:

«Հնարավոր է, որ ոչ բոլոր նահասակների մարմինները հայտնաբերված կլինեն այդ օրվա դրությամբ, կունենան չճանաչված բազմաթիվ մարմիններ, բայց դժբախտաբար այս կարգի որոշումը, կարծում եմ, այլևս չի կարելի հետաձգել», ասաց վարչապետը, որին համառոտեց այդ օրն էլ հուշել էին ոչ մի դարձվածքներ, չհրաժարվել փողկապի կարմիր երանգներից, թեպետ արհեստագիտական խոտել անկյան, առանց զգացումների... Իմ աչքն է միայն նկատում, որ այդ լուրջ թեման արտաբերող մարդն ուղղակի ծաղրում է մեր դեմքայինը, իմն իրեն, արդա՛ն կանգնածին, երբ ձեռքի մեջ հենց այդ դաշին ղեկավարում է վառ կանաչ մասիքը:

Հագիվ եմ կենսոնանում, որ անձեղ հետեմն խոսիմ՝ այդ օրը Հանրապետությանը հրապարակից հիշատակի երթը կուղեւորվի Եռաբլուր՝ զինվորական դամբարան, կլինեն հիշատակի այլ միջոցառումներ, դասում է վարչապետը, իսկ ես փորձում եմ նրա աչքերում, դեմքին սուղն արհասարող որեւէ նշան որոնել: Նա եւ իրեն հավասարիմ «Իմ ֆայլի» դասգամավորները չեն սափել իրենց մոռուրը 2018-ից ի վեր, իսկ նրանց ձայնի երանգը, նույնիսկ ֆայլվածի մասնում են, որ կենսական վայելքները չեն ավարտվել իշխողների համար, եւ ամանորին ընդառաջ՝ գնումների ցուցակն են

կազմում...երեկ: Իսկ վարչապետն ուղղակի կարոտում է անցյալ Նոր սարվա այն բեմականացմանը, ուր իմը մոտավորապես Նաղդեմինն նմանակելով, բայց ժողովրդին ընդգծված հավասարությանը՝ հեռաձայնով չէր թափանցում իր դանդաղ հագնվելն ու ծանր, հանդիսավոր, հաղթական ֆայլով հրապարակ իջնելը: Նրանք միտ են հաղթողը. «Հաղթելու ենք», «Հաղթել ենք» 44 օր կրկնելուց հետո, Արցախը հանձնելուց հետո, Հայաստանն են հանձնում ամեն օր... մի օր հաղթելու վճռական խոստմամբ:

Վիրտուալ հաղթողների, Եռաբլուրում մահին հաղթածների սահմանագիծն էլ զուգահեռ չունի, եւ դեմքային առջեւ երկրին ու հայրենիքին կյանք սկսած Զինվորի, Կամավորի մայրը իր արդարացի

դահանջն է դնում՝ Եռաբլուրում ֆանի իշխանավորի գավակ է ննջում, դեռ օր կա՝ հաշվետու եղեք, հրապարակեք այն մկրյալների անունները, որոնք կառավարողների ընթացիկներին են սերում: Եթե չկան այդպիսի, ձեռքառահանդեսով մի խանգարեք մե՛ր դեմքն ցատում չդարձած սող երթը, մի խաղաղեք մեր հույզերի հետ, մեզ համար դժվար է հավասարակշռ մնալ՝ վերահսկելով մեր ձայնի բարձրությունը, չվիրավորել:

Հին Արեւելում սուղն ազդեցիկ դարձնելու համար հատուկ կանանց էին վարձում, որ լացի ձայնակցությունն ազդեցիկ լինե, հիմա իշխողների վարձած կանայք ֆեյսբուքում են. եղերամայրեր չեն, ոչ էլ ողբասացներ, եղերեզ չկանրանց ուղեղներում, եւ լացն ու կոծը,

սուղն ու ժիվանը կաղում են այն գրառումների սակ, որեւէ ուղիղ մեղադրանք կա վարչապետին: Նրանք բառերով ծվանում են որդեկորույս մայրերին, երբ վերջինները համարձակվում են դահանջատեսի լինել, անեծք ու հայիոյան են գրում բոլոր մեկնաբանությունների սակ, որ ֆենադասում են կառավարությանն ու մանավանդ՝ վարչապետին:

Ինձ ծանոթ չէ սուղի այդ երոյա արարողակարգը, բայց ենթադրում եմ, որ հրամայված կլինի հանրապետության ողջ սարածումն խոնարհել 31 դրոշմ, ու մեմ դրա դասաւարտումը չենք սեսնի, ծաղկավաճառները կկրկնադասակեն ծաղկետեսակների ու ծաղիկների գինը, վարչապետի՝ դեմքի Եռաբլուր թաքեական երթը կսկսեն ահռելի թվով զինվորականներ ու ոստիկաններ՝ խանգարելով իրական սգավորների ընթացքը, հեռուստեստեսությունն ու ռադիոն չեն վերանայի իրենց եթեր հեռարձակվող նյութի բովանդակությունը, չեն հրաժարվի իրենց որկրամուկ գովազդից, ժամանցային, գվարձալի հաղորդումները եթեր կսան՝ լուրերի ժամին չնոռանալով լուսաբանել վարչապետի սող դաթեցիկան:

Պետությունը դարձվել է, առաջին հերթին՝ բարոյապետ: Չի զղջում, մեղք չի ճանաչում, այլապես նրա խորհրդանիշ վարչապետը կհեռանար:

Սուղը երկրին ու հայրենիքին են: Այդ է դասձառը, որ Եռաբլուրում բարոյագուրկ գործիչները գավակ չունեն:

ՂԱԿԻԹ ՄԻՋԱՅԵԼՅԱԼ

դՊՐ

Նորից դեմք է վերադառնում «Ճանաչել զինասուրբին եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանձարոյ» մտերմության սեսիվին, որը չենք կարողանում նյութականացնել, որի դասձառնով մաթետոյանական մարգարեական գրվածի կրկնվում է իբրեւ մի դժմի հմայախոսություն, իբրեւ անեծք «Զո բոլոր ճակատամարտերը այլեւս տանուկ են սրված»:

Ցավով, «հավերժ դասերազմի» չդարձրող ու բնականորեն դասարկված իրողությունը հազարամյակներ շարունակ չդարձավ մեր գիտակցության, ազգային հոգեկերտվածի անբաժան մաս դարձ է, որ այն անընդհատ դուրս դեմք է մղվել մեր մրցակիցների, թեմափների ու այլ աշխարհակալ նկրտումներ ունեցող կայսերապետությունների հետեղական ու դարբերական ֆաղափականության միջոցով: Մի՞թե դարձ չէր, որ բոլորն անխորհր, եւ հասկալեա մեծ կայսերապետությունները, դեմք է մաթեմ մեզ իրենց գայլային ճանադարհներին, դարձնելն մեզ թեմա ու ընկեցիկ, գողանալին մեզանից գոնե մի ֆանի սասնամյակ շարունակ ոչ միայն խաղաղ աղբերու, էլ ուր մնաց՝ այդ խաղաղ աղբերու ժամանակ կենսունակ ու իմնաբավ ազգային անվասնագային համակարգ սեծեղու հնարավորությունը, գողանալին մեզանից մեր ժամանակը մեր հայեցողությամբ ճգրտորեն աշխատեցնելու արարչական ջիղը: «Եթե խաղաղությունն ես ուզում, դասասվիր դասերազմին» ասույթը դարձունակ շուտատեղի է այլեւս մեր բառադասարանում, այն ճգնարի է, սակայն իր մեջ չի դարձնական մեզ հետ անընդհատ դասաղող ողբերության եւ աղեցի ողջ բեռը: Եվ ուրեմն «հավերժ դասերազմ՝ հանուն խաղաղության», ոչ թե դասասվել խաղաղության, այլ «հավերժ դասերազմել»: Այն զարգացման ու խաղաղ դայմաններում դասերազմելու մի աշխարհայացք է, որ մեր հանրության առաջընթացի հետեղում կղմի հասարակության զարգացման ու կենսագործությունների այնպիսի շիթ, որն (հասարակությանը) բնականորեն կղմի դասերազմ

ԳՏՆԵԼ ԱՅՆ ԾԱԾԿԱԳՐԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ՄԵՐ ԱՊԱԳԱ ՄԱՅՐԵՐԸ ԿՇՇՆՉԱՆ ԻՐԵՆՑ ԴՈՍՏՐԵՐԻՆ ԵՎ ՈՐԴԻՆԵՐԻՆ

մի հանրային, ֆաղափական ու սեսեսական զարգացման՝ բոլոր սիրույթներում, եւ այդ կացութեանը կարող է դառնալ սովորույթ, գոյաբանական վիճակ, այլապես զրեթե անհմար է գոյակցել այսպիսի հարեանների միջավայրում, ուր բախվում են աշխարհի հզորների կենսական ցահերը: Կարճ ասած՝ գոյադայալը ոչ թե մարտադասի դասերազմական գործողություններն են, այլ ամենօրյա հասարակական կյանքի դարձունակ դեքալները՝ հացի ֆաթի մեջ չխաբելուց մինչեւ դավադիր հայրենագրություն, որոնք կարծես միեւնույն օղերայի սարքեր արարներ լինեն:

«Հավերժ դասերազմի» մասին իրողությունը դեմք է դառնար լուսավոր գրահներով դասված սեւազգեստ արեցիոյ, որը արթուն կողալեք մեր մեջ ֆնած դեքերի հալածիչին: Այդ գաղափարը դեմք է դառնար մեզ ներսից հոռեսել դասասվող միմոտավոր, որը դիմի սիմեթր մեզ գեմեցիկական մակարդակում վերանորոգվել, մինչեւ ասամները զինված իմններս մեր մեջ «դասերազմել», որդեսգի օտարի դասերազմը հանկարծ մորից չխաթնի մեր գավակներին:

Եվ ուրեմն, կամ դասասվում ենք «հավերժ դասերազմի», կամ դառնում մեծ վրեժի հանձարեղ ուղեղում երեւացած ֆիկցիա, մի՞թե, ուղեղային մորմոք: Եվ Ասված մեզ իմաստություն տա, որ մեմ օր առաջ հասկանանք ու գիտակցենք, որ հավերժ դասերազմում սուրը, վահանը, նեք ու աղեղը, իմնաձիգը, «Իսկանդերն», ԱԹՍ-ները վերջին միջոցներն են՝ ներս սողոսկող գողերին ճգնելու համար:

Դասադասված կլինենք դասնության ետնաբեմում չարհոռեմն հոռեսվելու՝ մինչեւ չգանք այն անվերադարձ համոզմունքին, որ բոլոր սեսակի արհավիրներից խուսափելու, հավերժ դասերազմում բարձր մարտնականություն ունենալու, երկարատե զարգացման ու վերելքի ճանադարիը բռնելու միակ եւ ամենահուսալի ուղին Միսք արհարելու ներքին գոյաբանական

դահանջումն է՝ ձեւավորելն է: «Միսք արհարել» մաթետառաջ նշանակում է բացարձակ իմոռոցված, սեփական իմոռության սուբյեկտայնությունը լիարժեքներն գիտակցած եւ արհարելն ազդեցությունների դրոշմներից ազատված գիտակցությամբ այլընտրանքային ուղիների մողելավորում եւ դրանց առարկայական իրականացման կարողությունների ու գիտելիքների ամբողջության ներդրում ամենօրյա կյանքում: Իսկ ավելի դարձ՝ «միսք արհարել» նշանակում է ԴՊՐՈՑ ստեղծել՝ օտարների գայլային ներթափանցումներից զեծ Ազգային ԴՊՐՈՑ, ուր գիտելիքի օղանառումը ու երեւակայության զարգացումը կերենք բոլոր սեսակի աղեքների, ողբերությունների ու անդամալի կորուսների կանխարգելմանը, կառավարելի կդարձնեն մեր ազգային բնավորության արհասվոր խութերը, ազգային սնադարության, դասարկազուխ ու անդուրող հոլարսության անհետացմանը: ԴՊՐՈՑի ելակեքը բացարձակ իմնականալ, իմնուրույն եւ իմնաբավ լինելու, գոնե մեքալ մակարդակում, անվերադարձ գիտակցական մեկնակեսն է: ԴՊՐՈՑի ելակեքը իմնության ողմաւարի վերաբերյալ մաթետայն սեսիվն է, այն է՝ գիտելիք եւ միսք արհարելու «թարգմանչական» իմնության վերածնունդը: Այսպիսով՝ դասադասված ենք իմսիսուցիոնալացված ազգային դՊՐՈՑ ստեղծելուն՝ այն ներղնելով մանկահասակ երեխաների դասադարակութունից մինչեւ համազգային կրթական համակարգեր, ընթանիքից մինչեւ բանակ, անհասական բարոյաղողբանական ընկալումներից մինչեւ հավաքական համազգային գիտակցություն: Մեմ դասադասված ենք գնելու այն ծածկազրեղ, որոնք մեր աղազա մայրերը կշենքան իրենց դուստրերին եւ որդիներին՝ վերափոխելով եւ վերանորոգելով նրանց մեջ գիտակցության բոլոր մեկուսի բեքեքները, դուրս մղելով այնտեղից կենսունակ դոստակների օտարումը խցանող խոչընդ

դոսները, վերացնելով «չարի ու բարու» միջեւ ընտրություն կասարելու անելանելի ու կեղծավոր երկփեղկվածությունը: ԴՊՐՈՑ սողալական ու կրթական իմսիսուցների մակարդակում կկանխի կեղծ կուլտերի (նիկոլիզմ, կեղծմողեականություն, լեռնիզմ, կեղծազգայնականություն, ներքուլեքիզմ եւ այլն) սողումը, կրթադադ դավաճանների ու դավաճանական գործարքների հնարավորությունն անգամ, կառողջացմի մեր հասարակության բոլոր վերերը եւ ամենակարեւորը՝ կսովորեցնի մեզ մտածել, այլընտրանքներ փնտրել, ճգրիս ընտրություն անել, Միսք արհարել: Ցավով, թուրական, ամերիկյան, ռուսական (շարունակելի), մի խոսով այլ՝ օտար դՊՐՈՑները դեմք է մաթեցնելն մեզ (ցավով, այսօր էլ շարունակվում է կայսերապետությունների գաղտնի գործակալությունների կասաղի դայալը Հայաստանում՝ մեր ժողովրդին դարձնելով գործիք), խլեկն մեզանից անենաթանկը՝ մեր գավակներին, մեզանից լավագույններին, ֆանի որ անգամ չենք համարձակվել դՊՐՈՑ ստեղծել, իսկ միգրեց չենք ցանկացել: Այդ դեղմուն՝ ի՞նչ ենք մեմ ուզում:

Այսպիսով, ո՞վ է հերոքը: Անկասկած, մեր լուսավորողներն են: Բայց ո՞վ կամ ովքեր են հերոսներից մեծագույնը: Հերոսը նա է կամ նրանք, ովքեր կստեղծեն այն բաղձալի ազգային ԴՊՐՈՑը, որը առանց դասերազմելու կջախջախի թեմանու մտահաղացումն անգամ, մի ֆանի ֆայլ առաջ կանխելով օտարների դիվային ծրագրերը, կկանխի հերոսի անհասակությունը՝ փոխարենը նրան դարձնելով Համակարգային ԴՊՐՈՑ մի կարեւոր դոստակ, դարձալեա եղանակ մարդ, որ գիտելիք կստեղծի, միսք կարհարի ու այն կփոխանցի հաջորդ սերունդներին: Եթե ոչ, աղա ցեղասղանվելու ենք: Եվ ուրեմն՝ մահ կամ Ազգային ԴՊՐՈՑ ունենալու անբեկանելի ցանկություն

Հիշատակն արդարոց օրհնությամբ երկից:

ԱՐԾԿԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱՆ

Էնդի Ռոսլունդը բազմազործի-
բավորող է, երգահան, «Այ էֆ» մր-
ցանակի եռակի դափնեկիր գո-
վազդի հնչյունային ձեւավորման
համար, երաժշտության դասա-
խոս եւ երաժշտական սնորհն:
Նա ծնվել է մեծացել է Լոս Ան-
ջելեսում՝ Եվրո-ամերիկացի հոր
եւ ամերիկահայ մոր (Կոստան-
դյան) ընտանիքում: 1992 թվակա-
նից ապրում է Հարավային Կո-
րեայում, 1998-ին Կորեայի 30ն-
սեյ համալսարանում ավարտել է
բակալավրիատը «երաժշտական
հորինում» մասնագիտությամբ:
2011-ից նա «Սանգվա կոնվեր-
զենս մեդիա» արտադրության ըն-
կերության երաժշտական սնորհն
է: Էնդի Ռոսլունդն ամուսնացած
է կորեուհի Նակյանգ Կիմի հետ,
որը որդես երգչուհի մասնակցել
է նրա մի քանի փոփ երաժշտա-
կան նախագծերին...

եւ այլն), բավականաչափ ուժադու-
թյուն կան աջակցություն չեն ստանում
կառավարության կամ հանրության մեծ
մասի կողմից: Ասեղծագործական սերս
համագործակցություն կա սարքեր ոճերի
ու կենդանի կատարողների կամ վայրերի
միջեւ, օրինակ՝ Սեուլի Հոնգդա թաղա-
մասը, որտեղ ամեն երեկո նոր երաժշտու-
թյուն է ստեղծվում ու կատարվում, շատ
ավելի, քան որեւէ այլ տեղ:
-Այո, «Փանգոնան սթայլի» եւ Բի Թի
Ես ռոմանտիկ խմբի շնորհիվ կորեա-
կան փոփ երաժշտությունը միջազ-
գային մեծ ճանաչում է ստացել... Էն-
դի, ի՞նչ կարող եմ համարել կորեացի
երգահան, թե դարձադուր Կորեայում
ապրող ամերիկացի երաժիշտ:
-Երկրորդ: Չմայած ես ավարտել եմ Կո-
րեայի ավանդական երաժշտության տե-
ստության աստիճանաշար եւ այստեղ
ապրում եմ գրեթե 30 տարի, ես ինձ հա-
մարում եմ երգահան՝ առանց իր երաժե-
սության կամ ծագման հետ կապված ազ-
գային ինքնության: Իմ ամենասիրած բա-

ինչ-որ բան՝ Սիրուտյից մինչեւ Տիգրան
Պետրոսյան, քանի որ ես սիրում եմ ամեն
սեսակի փոփ երաժշտություն...
Ներկայումս աշխատում եմ Կոմիսսիաի
երկու գործի մեկնման վրա: Մեկը «Սա-
րերի հովիտ մեռնեմ»-ն է, որին ավելաց-
նելու եմ ավանդական կորեական գոր-
ծիմեք՝ դուդուկի եւ ֆանոնի հետ միա-
սին, իսկ այստեղ՝ Կորեայում, մի հիա-
նալի հայ երգչուհի կկատարի երգը բնագ-
րով: Գուցե նաեւ ստեղծեմ «Սարերի հո-
վիտ մեռնեմ»-ի մեկ այլ տարբերակ, որը
թարգմանվել է կորեերեն եւ երգվելու է
ջեռնոգա ոճով, որը կորեական արվեստի
ավանդական երգելաձեւ է՝ շատ դան-
դաղ եւ զուտ: Իսկ առաջիկա ձայնագ-
րություններից կլինի իմ «Հաճընից
Սեուլ» հորինվածի վերջնական տարբե-
րակը, որը դասնում է սափիկս ճանա-
դարհորդության եւ իմ Կորեա կատարած
ուղեորության մասին. սկսվում է թախ-
ծոս դուդուկով եւ ավարտվում շրջված
մեղեդիով՝ կորեական ավանդական
գործիքավորմամբ:

Կոստանդյանի (որն օգնել է Ասվածաճե-
զի օսմաներեն թարգմանությանը 19-րդ
դարի վերջին): Նրանք Ամերիկա են գաղ-
թել համիդյան ջարդերից անմիջապես
առաջ ու հաստատվել են Սիեթլում՝ Վա-
շինգտոն նահանգում: Միհրանն ամուս-
նացել է Մարի Թաբլյանի հետ 1906-ին,
իսկ դուստր (մեկ այլ Ավետիս) ծնվել է
1910 թվականին: Ինչպես դուստր Հայ-
կազյանն է իր ընտանիքին անվանոց ճա-
նադարհել, ես ես երախտադարս եմ իմ
նախադատ Միհրանի՝ Ամերիկա աղա-
հով սեղանադրման համար եւ այսօր ու-
զում եմ հիշել նրան իմ այդ անունով:
-Էնդի, իսկ սեղանի եւ Կորեայում
բնակվող հայերի ու հայկական ծա-
զում ունեցողների մասին: Պիտեմ, որ
կան մի քանի սեղեկատվական սեխ-
նուլոգիաների մասնագետներ, իսկ
մեկուկսի՞ ոլորտում...
-Հայերի մեծ մասը, որոնց ես գիտեմ Կո-
րեայում, բոլորովին վերջերս են ժամանել,
վերջին տարի սարկա ընթացում: Բացի
սեղեկատվական սեխնուլոգիաների մաս-

-Սիրելի Էնդի, դու Կորեայում ապ-
րում ես 28 տարի: Ինչպիսի՞ն է արեւ-
մուտքով համար այդ երկրում ապրելու
եւ ստեղծագործելու փորձառությունը:
-Շատ դժվար, բայց նաեւ շատ հրաշա-
լի: Լինելով հարուստ, բայց շատ դժվարին
դասնություն ունեցող փոքր երկիր (հաս-
կադես 20-րդ դարում)՝ Հարավային Կո-
րեան հաճախ է անցնում: Այստեղ Ա-
րեւմուտք գրեթե սեսանելի չէ, ինչպես
Ճապոնիայում: Կորեացիներն ունեն
շատ խոր արմատավորված հասարա-
կագ՝ հիմնված նեոկոնֆուցիականու-
թյան վրա, որը հասարակությանը թելադ-
րում է ուժեղ կոլեկտիվիզմ ոչ միայն ըն-
տանիքի եւ ընկերների հավասարու-
թյամբ, այլև որեւէ կազմակերպության,
դպրոցի կամ եկեղեցու ներսում եւ նույ-
նիսկ լեզվի մեջ: Այդ դասճանաչող դժվար
է ինչ զգալ որեւիցե սոցիալական մարմ-
նի մաս, քանի որ չես սիրադեսում լեզ-
վին, ուստի արեւմուտքներն ընդհա-
նուր առմամբ դժվարանում են երկարա-
ժամկետ ապրել Կորեայում: Ես եկա Կո-
րեա՝ լեզու սովորելու եւ երաժշտական
կրթություն ստանալու, ուստի այդ մար-
տահավերժից Եստերին բախվեցի «ա-
ռաջին ձեռքից», բայց դա այժմ դարձել է
իմ կյանքի, անհասակականության եւ
երաժշտական արդյ

ունաբերության մեջ աշխատելու մի
զգալի մասը: Փաստորեն, իմ երաժշտական
նախագծերի վրա ես Եստանալում եմ աշ-
խատել ավելի քան 25 տարի առաջվա հա-
մալսարանական դասընկերներին հետ:
Նույն կերպ, կորեական հանրության մեջ
ստեղծագործ արվեստագետ լինելը դաժան-
ջում է հավասարակշռություն զսնել ան-
հասակական արտադրության եւ ինքնա-
կան մարմնի հետ հարաբերության մեջ: Ու-
մանք առում եմ, որ դա վերաբերում է այն ու-
րու սահմանափակումներին, որոնք Կո-
րեայում զգում են ինչպես երաժիշտները,
այնպես էլ սեսողական արվեստի մասնա-
գետները, բայց ես զգում եմ, որ այն նաեւ
օգտակար է դառնում՝ թույլ տալով արվես-
տագետներին բացվել արտադրության ավե-
լի ու ավելի բազմազան ոճերի համար:
-Ինչպե՞ս կրթությանը ապրովա
կորեական երաժշտությունը:
-Սկսած 2008 թվականից, կորեական
փոփ երաժշտությունը (հայտնի որդես
ֆեյ-փոփ) միջազգային աստիճանում
զսնել է մեծ ընդունելություն, ինչի շնոր-
հիվ այն մնում է ամենաակտիվ կորեա-
կան երաժշտական ոլորտը թե՛ սնեսաս-
կան, թե՛ «փափուկ ուժի» առումներով՝
զարգացնելով զբոսաճրջությունը եւ
մեկուկսային ճանաչվածությունը: Ցա-
վոք, սա նաեւ նշանակում է, որ ի տարբե-
րություն ֆեյ-փոփի, ինչպես ավանդա-
կան կորեական երաժշտությունը, այն-
դես էլ անկախ երաժշտական ոլորտի
շատ բարձրակարգ գործեր (ջազ, հիփ-հոփ,
այլընտրանքային, ավանդական ֆրոնտեր

ներից է տարբերակակա գործիքների տո-
նայնության խառնումն ուսումնասիրելը
եւ սեսնելը, թե ինչպես են հնչում զանա-
զան մեկուկսային երաժշտական տոներն
ու ռիթմերը: Օրինակ, ես սիրում եմ Բի-
սանական կողմերի ժողովրդական ե-
րաժշտությունը մեկնաբանել կորեական
ավանդական գործիքներով, իսկ վերջերս
նաեւ՝ սեսնել, թե որքանով եմ կարողա-
նում Կոմիսսիաի ամենից սիրված երգերը
հնչեցնել կորեական համասեստում:
Վերջերս այնքան շոյվեցի, երբ կորեական
զայագեում գործիքը նվագող դասընկե-
րուհիս (այժմ՝ երաժշտության եւ մեկուկ-
թաբանության դոկտոր), լսելով իմ նոր
գործերից մի քանիսը, ասաց. «Դու չես
վերցնում որեւէ ժողովրդի երաժշտություն
ու ներդրում այլ մեկուկսային համա-
սեստի մեջ, որի դարձադուր մի մեա-
կուկսը կարող էր գերիշխել մյուսին»: Դա
եւ զգում էի երկար ժամանակ, եւ այնքան
երախտադարս էի՝ լսելով նրա կարծիքը:
-Դու հիշատակեցիր Կոմիսսիաի
փաստորեն ծանոթ ես հայ երաժշտու-
թյանը...
-Ոչ այնչափ, որչափ որ կցանկանայի:
Երբ փոքր էի, շաբաթ առավոտները եր-
բեմն միացնում էիմ հայկական հեռու-
սաժամը եւ լսում այդ ժամանակվա
փոփ երաժշտությունը (Նեյլի Տասիկա ա-
սում էր, որ արեւելահայերեն «այնքան
զեղեցկորեն բարձրակարգ» է հնչում), ու-
րը ֆրոջու եւ ինձ համար դարձադուր
հիացնումի բարձրակետ էր: Ես նաեւ
շատ էի ուզում ուղ նվագել սովորել, եւ
կալիֆոռնիացի հայրենակից Ռիչարդ
Հակոբյանի ձայնագրությունները շատ
կարեւոր էին հայկական տոնայնության
իմ ընկալման համար: Եվ ինչպես արդեն
ակնարկեցի, հիանալի էր Կոմիսսիաի ե-
րաժշտությունը հայտնաբերելը ու դրա
մեջ խորատուզվելը: Բացի այդ, յուրուրի
շնորհիվ իմ տանը դարձաբար հնչում է

Էնդի Ռոսլունդ. հայ երգահանը Կորեայից

-Մեծ եղեռնի հարյուրամյակի տո-
րում Ֆեյսթիվում դու միացար «Ես
Հայոց ցեղասպանության վերադար-
ժի սերունդ եմ» նախաձեռնությանը՝
սեղանի վրա ֆոնոգրամայի դուստր
Արմենակ Հայկազյանի (1870-1921)
լուսանկարը...

-Այդ լուսանկարի մասին մասին ես
չգիտեի, մինչեւ որ մի քանի տարի առաջ
Հարավային Կալիֆոռնիայում Հայկա-
զյանի ժամանակների հավաքույթին մո-
րեղայրս՝ Ջեյմս Կոստանդյանը, ցույց
սվեց մեզ: Դա այնպիսի հզոր դասեր էր,

մագետներից կան փմիական ճարտարա-
գետներ, մաթեմատիկոսներ եւ կորեերեն
ուսանողներ՝ թարգմանությանը զբաղվե-
լու եւ (կամ) զբոսաճրջության ոլորտում
աշխատելու համար: Դժբախտաբար, կո-
րեացիները շատ քիչ գիտեն Հայաստանի,
նրա դասնության եւ մեկուկսի մասին:
Սակայն Ինեսագրամի շնորհիվ Կորեայի
հայերից շատերն ակտիվորեն գրում են
հայ մեկուկսի մասին (նույնիսկ եթե իրենց
հիմնական ոլորտը սեղանական զբոսաճ-
ջությունն է), ուստի աստիճանում կարող
ենք ավելի մեծ հավաքական սեղեկաց-

որը սեսնելուց հետո դժվար է մոռանալ:
Դուք սեսնում եք դուստր Հայկազյանի
կադուրս աչքերը եւ խիստ, բայց արտա-
ցավ դեմի արտադրությունը, իսկ նրա
կնոջ՝ Մաթիլդայի գեղեցկության մեջ
թախնված է Հաճընից գաղթելու դժվար-
ությունը: Դա մի հայացք է, որը ես սեսել
էի իմ ընկերների հարազատների նկարնե-
րում. նրանց դեմքերն այնպիսի վիճակ
են արտադրում, որին մեր տասիկ-դադիկ-
ներից շատերն են դիմացել Սիյուռում:
Ամենայն հավանականությամբ, նրանք
լուսանկարվել են Կոմիսսիայում, 1919 կամ
1920 թվականին՝ նախքան դուստր Հայ-
կազյանի կողմից Մաթիլդային եւ նրա
դուստրերին Ամերիկա ուղարկելը:

-Դու քո սեսանյութերը ստորագրում
ես Միհրան: Դա քո գեղարվեստական
անունն է:
-Ինձ դուր է գալիս, որ այդ կերպ են
մտածում, բայց դա նաեւ մեր ընտանիքի
գոյատեւման նշանն է: Ես ընտրեցի այդ
անունը, քանի որ ինձ դուր է գալիս նրա
հնչողությունը, նաեւ Միհրը շատ նման է
հնչում կորեերեն «վիճադ» բառին, բայց
իրականում այն իմ մոր հայրական դա-
դի անունն է: Միհրան Կոստանդյանը
Պոլսի Շիշլի թաղամասից էր, որին էր
հոգեւորական եւ աղյուսագործ Ավետիս

վածության հույս ունենալ: Նրանցից
Սեուլում բնակվող ՀԲԸՍ «երիտասարդ
դոկտորներ»-ից Նարինե Հարոյանը
հիանալի կերպով կամրջում է Կորեայի
հայերին եւ կարեւոր դեր խաղում բոլորին
մեկուկսային ֆնմարկումներին ներգրա-
վելու գործում: Սոցիալական լրատվամի-
ջոցներում նրանք բոլորը շատ գործում են՝
Արցախի ներկա դաստրագի վերաբերյալ
զարտումները կատարելով բացառադես
կորեերեն եւ օգնելով սեղանիներին հաս-
կանալ հայերի աշխարհագրական եւ
դասնական ծանր վիճակն ու հարատե-
լու մեր ուժեղ կամքը:
-Ինչպիսի՞ հայկական ավանդույթ-
ներ ունեիք ընտանիքում:
-Ես մեծացա որդես կես հայ երեխա (եւ
հավասարադես կես օղար, այսինքն՝ օ-
սար, ինչպես ինձ ճանաչում էին հին երկ-
րից եկած ավելի դադարական հայերը):
Այդուրեւ էիմ Մոնեսթերիոյի փոքր հայ
համայնում, Չլենդեյլի մոտ: Լինելով եր-
րորդ սերնդի հայ եւ ի վիճակի չլինելով խո-
սել հայերեն՝ ես, այնուամենայնիվ, փոր-
ձել եմ սովորել մոր լեզուն: 1995-ին տուն
զնայով՝ Փասադենայի Զաղաֆային դո-
րոցի զրախանութում զնեցի մի քանի հայե-
րեն դասագիրք, որ հետս բերեցի Կորեա ու
սկսեցի դարձադուր: Դժբախտաբար, այնու-

Պողոս Մակինցիանի շուրջ

Երվանդ ՏԵՐ-ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Գրող, թարգմանիչ, զրական, մշակութային եւ ֆառիսական գործիչ Պողոս Մակինցիանի (1884-1938) 20-րդ դարի առաջին տասնամյակների հայ գրական եւ հասարակական կյանքի նշանավոր դեմքերից մեկն է: Նա սովետական իշխանության տեսակետի ու դիվանագիտական բարձրաստիճանի իշխանավոր էր եւ այդ շրջանակներում առավել հայտնի էր Պավել Նիկիտինի Մակինցիան անուն-ազգանունով: Հայաստանում Պողոս Մակինցիանը ներքին գործերի ժողովրդական կոմիսար էր, աղա՛ լուսավորության ժողովուրդ, կյանքի վերջում՝ գիտական հիմնարկի աշխատակից: Այստեղ անհնար է մամուլում անհայտ զրեւել իր կենսագրությունը, բայց դեռ է ստեղծ, որ իր անունը մեծապես կապվում է Վահան Տերյանի անվան հետ: Ենթադրյալով, որ Վահան Տերյանի մեծ համագործակցությունը ի վեր Վահան Տերյանի մեծ համագործակցությունը Վահան Տերյանի կյանքում է մեծանշան մտայնությունը, Պողոս Մակինցիանը 1922-24 թվականներին Կ. Պոլսում հրատարակում է Վահան Տերյանի երկերի առաջին ամբողջական ժողովածուն, չորս հատորով (4-րդ հատորը տպագրվել է 1925 թվականին, Երեւանում): Մակինցիանը էլ 1922 թվականի ուղղափառության ռեֆորմը (դժվար է այս դեպքում գրել հայերեն «բարեփոխություն» բառը): Մակինցիանի անունը կապվում է նաեւ այլ հայ գրողների՝ Ավետիս Իսահակյանի, Եղիշե Զարեանի եւ ուրիշների անունների հետ: Վերջապես, հայտնի են նաեւ իր թարգմանությունները՝ Հռոմեոսի «Ջրասույզ գանգը», Սերվանտեսի «Դոն Կիխոտը», Պուսկինի «Բորիս Գոդունովը», այլ գրքեր...

Բանից զուրկ չէր Մակինցիանը հեղինակել է եւս մեկ գիրք, որ կոչվում է «ՀԱՅ-Ի Կարմիր գիրքը» (Համառուսաստանյան արձագանգ հանձնաժողով - ռուսերեն հարավում)՝ ՎԳԿ):

Որքան գիտեմ, որքան ինձ հայտնի է, Պողոս Մակինցիանի մասին որեւէ գիրք, ամբողջական ուսումնասիրություն գրված չէ: Բայց անհրաժեշտ է, որ գրվի: Դա բարդ է հակասական կենսագրություն է, իր կյանքը՝ ուշագրավ է բնորոշ օրինակ սովետական բուլետենային կյանքի: Գրական ընդարձակ տեղեկատվություն (Երեւան, 1986) նա մասին ասում է, որ նա եղել է «1920-21՝ Համառուսաստանյան արձագանգ հանձնաժողովի՝ ազգային փոփոխությանը ներքին մամուլի բյուրոյի վարիչ», բայց ոչ մի բան չի ասում Չեկայի «սխալագործությունների» շուրջ իր գրած գրքի մասին: «Գրական տեղեկատվություն» ներկայացնում է Պողոս Մակինցիանի գրքերի ցանկը՝ սեփական գրքերի (միայն մեկ գիրք) եւ թարգմանությունների, եւ այդ գիրքը այդ ցանկում չկա: Իր սիրելի ու հարգված Չեկան նրան գնալ կապարել է 1938 թվականին:

Պողոս Մակինցիանի մասին հետաքրքիր փոփոխություն է թողել իր ժամանակակիցներից մեկը՝ ռուս նշանավոր բանաստեղծ, գրող, զրականագետ եւ զրական գործիչ, 1922 թվականին Ռուսաստանից արագալված Վլադիսլավ Խոդասեւիչը (1886-1939): Վլադիմիր Նաբոկովը Խոդասեւիչին անվանել է խոճորագույն բանաստեղծ, Պուսկինի զրական ժառանգորդ՝ յուրաքանչյուր ձեռքով: Խոդասեւիչը մեծապես հայտնի է եղել նաեւ իբրեւ փնտրիչ եւ գրականության մասնաբան: Ժամանակակիցները ընդգծել են Խոդասեւիչի այդ ձիրքը. «...նրա խելքը, զրական ճաշակը, համադրված գրականության մասնության եւ տեսության իր փայլուն իմացությանը, իր սուր, հաճախ չար-ամողորությանը զրական դասաստան կայացնելու իր ունակությունը նրան փառքի բերեցին այդ աստիճանում»:

Խոդասեւիչը զրական դիմանկարի վարիչ է եւ հիմնալի հուշագրող: Նա հեղինակել է բացառիկ զրական դի-

մանկարներ (Բրյուսով, Անդրեյ Բելի, Գումիլյով, Բլոկ, Մախիմ Գորկի եւ ուրիշներ), թողել է սֆանջելի հուշեր, որոնք ամենից առաջ զրական մեծ արժեք ունեն: Խոդասեւիչի զրականության գիտական քննարկում են Խոդասեւիչի հուշերի զրական արժեքն ու նշանակությունը: «Իր մեմուարները հասկանալի գրական են. դրանց ճշմարտագիտությունը եւ գրեթե փաստագրական ճշգրտությունը միախառնված են գրական սահմանին, ժամանակակիցների զրական դիմանկարները ճշմարտությանը հարկադրաբար տալու Խոդասեւիչի կարողությանը»:

Խոդասեւիչը Մակինցիանի հիշում է 1925 թվականին Փարիզի «Սովետ-մեմուար գաղտնի» (ռուս.՝ «Ժամանակակից նոթեր») ամսագրում տպագրված «Բրյուսով» զրական դիմանկարում:

Պողոս Մակինցիանի մասին իր հետաքրքիր փոփոխությունը թողել է Փարիզի «Վոլոդյեցկի» (ռուս.՝ «Վերածնունդ») թերթում տպագրված «Գրականագետ» հուշ-էստեթ: Ընթերցողի ուշադրությանն ենք ներկայացնում Խոդասեւիչի հուշերի այդ հատվածը:

բեմից եւ սարական հնչական ընթերցումից ավելի չկարողացա սովորել: Չունենալով հայերեն սովորելու լսողական միջոցներ՝ ես հույս կորցրի ու թողեցի հայերենի դաստիարակումը: Խորապես ցավում եմ, որ չկարողացա սովորել հայոց լեզուն ու ոչ մի կերպ չեմ կարողանում լիովին հասկանալ իմ հանգուցյալ քաղաքի Նեյի վիճակը, որը չցանկացավ փոխանցել իրենց առանձնահատուկ արեւմտահայ մշակույթը մոռու ու նրա փոքրիկ սերնդին: Իմ մեծ քաղաք Մաթիլդան եւ դուստրը ժամանեցին Տրոյա, Նյու Յորք 1921-ին: Նրանք մի ֆանի մամակ էին ստացել դրկսոն Հայկազյանից, որոնցում նա խոսում էր իր կողմից Ձեռնարկային ինստիտուտը լիտու մասին՝ մախան թուրքերը կգային՝ շարունակելու կոնսրածները Հայկական բարձրագույն դպրոց: Դուստրը մտադիր էր միավորվել իր ընտանիքին Նյու Յորքում, բայց այդ նույն թվականին նա մահացավ սիֆիլիս, սարբերից 800 կիլոմետր ճանապարհ կտրելուց հետո: Այդ լուրը խորապես ցնցեց նրա ընտանիքին, առաջին հերթին՝ Նեյիին, որը կասողության մեջ դաստեղծ հոր բոլոր մանակները, իսկ Մաթիլդան իր դուստրին փոխանցեց հետեւյալը. «Հիմա, ձեր հորը կորցնելով, մեք այլևս հայերենի եւ մշակույթ չունենք: Սա է ձեր մոր երկիրը, սա է ձեր մոր կյանքը»: Տասնամյակներ անց Նեյի քաղաք թուրքախառն հայերեն էր խոսում Ավետիս դասակարգի հետ (որը մեծացել էր հայախոս ընտանիքում), բայց նա այդպես էլ հրաժարվեց մոր ու մյուս զավակներից թելով մեկ հայերեն բառ սովորեցնել: Նեյի քաղաքը գերիտիր էր դարձել մոռացության քաղաքից իմ հնարավորինս ցած քան: Մեր սանը եղած միակ հայկական ավանդույթը խոհանոցն էր. ընտանիքում նույնիսկ ելեղեցական տոները չեն նշվել...

-խոհանոցի մասին ֆո հիշատակումը հիշեցրեց գրածդ Լուս Անգելետում ձեր կյանքի մասին. «Մեք դարբերաբար գնում էինք Փասադենայի որոշ խանութներ՝ գնելու համար լաիմաջուն, դանի, խաղողի սերներ (Ֆրեզոնից)՝ սանը սարմա եւ դասուց ռոլմա դասուցելու, նաեւ սառեցված բլղուր՝ ֆյուֆայի համար (մանկության արհմերթն մեք դրանք անվանում էինք «ձեռքի նոնակներ»): Ենթադրում եմ, որ Կորեայում կարոտում ես նման ուտեստներ ...

-Ես կարոտում եմ սան համը, ֆանի որ աշխարհում չեմ համեստել ավելի լավ բան, ֆան մորս դասուսած զառան մտով ռոլման: Ուստի, ամեն անգամ ռուս գնալով՝ մայրիկս խնդրում է ինձ մի մոր կերակուր դասուստել սովորեցնել, ֆանի որ ես սիրում եմ խոհանոցով զբաղվել այստեղ՝ Կորեայում, եւ կանոնավոր կերպով դասուստում եմ իմ սեփական դասուց ռոլման ու լաիմաջունը, իհարկե, այն մասուցելով մեծավորարեւելյան ծանոթ ուտեստների հետ՝ հումուս, մուսամմարա եւ հյուսած դանի՝ ֆինդի սերներով: Հետաքրքիր էր նաեւ լսել այստեղի իմ հայ ընկերներից, թե որքան տարբեր են մայրիկիցս սովորած Ադամայի հայկական կերակուրները Հայաստանի խոհանոցից, որ իմ խորովածը եւ թոմրախորով զառնուկը բասուրմա են դնում հիմնականում հազարավորի եւ կիտոնի հյութի մեջ՝ փոխանակ սուսամբարի եւ նռան հյութի, ինչը ցած տարբեր համային հասկանիներ ունի իրենց սովորածից...

-Ինչ խոսք, սարբերություններ կան Հայաստանի եւ Սփյուռքի խոհանոցների միջեւ... Ընդհ, կարծում եմ, որ ժամանակն է, որ այցելես մախանիների երկիրը եւ ծանոթանաս ոչ միայն խոհանոցին: Հրաշալի կլինի ողջունել ֆեզ Հայաստանում ու ծանոթանալ ստեղծագործությունների՝ կենդանի կատարմանը...

-Դա բացարձակապես իմանալի կլինի: Ըստ Եւրոպայում եմ նման հնարավորության մասին խոսելու համար, եւ հոսով եմ, որ դա կիրականանա: Չնայած մորս ծնողների տոնը հավանաբար հարյուրավոր տարիներ անցել է Պոլսում ու Արեւմտյան Հայաստանում ու թերեւս ոչ մի կարգ չի ունեցել Երեւանի հետ, իմ վաղեմի երազանքն է՝ մի օր այցելել Հայաստան: Նախ գնալ Ծիծեռնակաբերդ, աղա՛ այնպիսի վայրեր, ինչպիսիք են հուր Վիրապը, Գառնին եւ, իհարկե, Սեւանա լիճը: Նստել բնության մեջ ու մի որոշ ժամանակ լուռ մնալ: Համոզված եմ, որ հենց այնտեղ, մեր իսկ երկրում եւ ունկնդիր կլինեն մեր մախահայրերի հնագույն երաժշտությանն ու հարաշու ոգուն...

...Մի այլ դասուության մեջ զանգառու եղավ, - եւ լրջորեն, - ինքը՝ Համառուսական արձագանգ հանձնաժողովը (Չեկան): Կար-չկար Մոսկվայում մի ոմն Պավել Նիկիտինի Մակինցիան կար: Ես նրան ճանաչում էի, որովհետեւ դրանից մի ֆանի տարի առաջ, դեռեւս Պասերազմի օրերին, մա կազմակերպիչ էր «Հայաստանի դեմոկրատիկ կուսակցությանը, որ լուս էր Հայաստանի խնդրաքննարկումը: Այդ ժողովածուին ես մասնակցել եմ իբրեւ թարգմանիչներից մեկը: Նույն այդ Մակինցիանը հայոց լեզվի դասեր էր տալիս Բրյուսովին ու իր կնոջը: Նա էլ կազմակերպել էր Բրյուսովի ճամփորդությունը Կովկաս: Բրյուսովի աշխատակցությանը նա խնդրեց եւ «Պարոս» հրատարակչության «Հայկական ժողովածու»-ն¹, այդ ժողովածուում կային նաեւ իմ թարգմանությունները: Դրանից հետո, արդեն բուլետենների օրոք, հաճախ ինչ-որ գործերով գալիս էր ինձ մոտ՝ «Համաշխարհային գրականություն»²: Դա ֆառիսցիական Պասերազմի ժամանակն էր: Ես Մակինցիանի հետ բնուցում էի ամենամասնագիտոր թեմաների շուրջ անկողնորեն, իբրեւ իմ հին ծանոթի: Մի անգամ մա եկավ ինձ մոտ, երբ ես արդեն սնորհում էի Գրադախարհը եւ ասաց, որ իրեն անհրաժեշտ է մի գիրք, որը վաճառվում այլևս չկա, բայց որն իրեն անհրաժեշտ է աշխատանքի համար եւ այն էլ՝ ոչ ժամանակավոր, այլ իբրեւ անվերապար սեփականություն, որովհետեւ ինքը այն դեռ է կրթի: Նա լսել էր, որ Գրադախարհում կան ստացված բոլոր գրքերի դասիտային օրինակներ եւ ուզում էր ստանալ մեկը այդ օրինակներից: Ես դասախանցեցի, որ առանց տպագրության բաժնի գրավոր թույլտվության ես չեմ կարող գիրք տալ: Մի ֆանի օր հենց մա բերեց ինձ մի այդպիսի թույլտվություն, որի մեջ ասված էր, որ գիրքը դեռ է սրվի ՎԳԿ-ի աշխատակցի (ընդգծումը հեղինակին է - Ե.Տ. - Խ.) իր հերթական աշխատանքի համար: Ես հիշեցի իր հետ ունեցած իմ զրույցները եւ ինձ ցած վազ գացի: Որոշ ժամանակ անց մեջեջ եկավ հայտնի «ՎԳԿ-ի Կարմիր գիրքը», որի կազմի վրա գրված էր, որ այն կազմել է Մակինցիանը: Գիրքը մոտ երեք հարյուր էջանոց էր եւ միջուցե թե՛ ավելի: Գրում Պասերազմում էր Չեկայի բացահայտած մի ֆանի կազմակերպությունների եւ դավադրությունների մասին: Չի կարելի ժխտել, որ Չեկայի աշխատա-

կիցները իրենց գործը արել էին երեւելի ճարտկութամբ: Հենց դրանով էլ Չեկան ուզում էր դարձնել իր այս հրատարակութամբ, բայց նկատ չէր առել, որ չափից ավելի անկողնորեն է մեկնացնում իր միջոցները: Բանը վերջացավ մասնով, որ գիրքը արագորեն հանեցին վաճառքից, հետո այն նորից հայտնվեց, արդեն կրճատված առնվազն երկու երրորդով: Կարծում թե գրից դուրս էր ներկայացնում ամեն ինչ, բացի Լեոնտեյան նրբանցքի դասիտային դասուությանից³ Դրանից հետո Մակինցիանի արեւը իջավ դեմոկրատիկ մայրամուտ, իսկ «Կարմիր գիրք» ամբողջական հրատարակությունը դարձավ մասնագիտական հավաքածու իրականություն:

1. «Պարոս» (ռուս.՝ «Парос», «Առագաստ») հրատարակչությունը ստեղծվել է Պետերբուրգում 1916 թվականին: Խոսքը վերաբերում է «հоборник армянской литературы» («Հայ գրականության ժողովածու») խորագրով գրքին: Ժողովածուն լուս է տեսել Մաքսիմ Գորկու խնդրաքննարկումը: Հրատարակչությունը իր կողմից ծանուցում էր. «Հայ գրականության ժողովածուն» նվիրված է ռուսահայերի գրական ստեղծագործությանը եւ կազմված է բանաստեղծ Վահան Տերյանի պատկով՝ պպ. Պ. Ն. Մակինցիանի եւ Լ. Ա. Զալալյանի աշխատակցությունը: Ժողովածուի առաջաբանը՝ «Ավանդակային հայ գրականության», գրել էր Պողոս Մակինցիանը:

2. 1918 թվականին Պետերբուրգում Մաքսիմ Գորկու մտահղացումով եւ ղեկավարությամբ ստեղծվում է «Համաշխարհային գրականություն» հրատարակչությունը: Վլադիսլավ Խոդասեւիչին հրավիրվում է բանաստեղծ Վահան Տերյանի պատկով՝ պպ. Պ. Ն. Մակինցիանի եւ Լ. Ա. Զալալյանի աշխատակցությունը: Ժողովածուի առաջաբանը՝ «Ավանդակային հայ գրականության», գրել էր Պողոս Մակինցիանը:

3. 1919 թվականի սեպտեմբերի 25-ին Մոսկվայի Լեոնտեյան կրթական կենտրոնում կայացավ համաշխարհային պատկանած առանձնատանը, որ այդ ժամանակ արդեն անցել էր բուլետեններից, պետք է կայանար բուլետենային նշանակող գործիչների մի ժողովը: Ժողովին պետք է մասնակցեին Լաւե Լենինը եւ Տրոցկին եւ որոնք զուտ պատահականորեն ներկայ չեն եղել: Ժողովի ժամանակ սրահը ռուսեր են նստել, որի պայթյունից եղել են բազմաթիվ զոհեր ու վիրավորներ: Հաջորդ օրն իսկ Չեկան դաժան հաշվեհարդար է սկսում պայթյունի ենթադրելի եւ երեւակայական կազմակերպիչների դեմ:

ԳԵՂԱՍ ԲՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

«Իրաւագործների՞, թե՞ հացթուխների երկիր

Տաք թիւերը հրաշք է Ետեւ՝ արհեստներից մեկը

Ադրում ենք մի օրջան, երբ հայրությունը, լինի Հայաստանում թե սփյուռքում, այս անորոշ մոլորակներից ելքերի փնտրումն է սրվել, անգամ աղափայի ժողովրդական է ուրգավծում: Այստեղ հաճախ հանդիպողը հզոր երկրի գաղափարն է, մեր անվանագրությունը, ինքնադաստիարակության լիարժեքությունը: Օրերս կայացած մի փնտրումն է ընթացում հոնոսներից մեկը, որ հաճախ արտաբերվող կուսակցություն էր ներկայացնում, այդպես էլ ասաց մեր աղափայի մեծության ռազմավարության հիմնում դեռ է լինի հզոր ռազմարդյունաբերական համալիրը: Վաստի եմ Հայաստան երկրում չի գտնվի գեթ մեկը, որը դեմ կլինի այդ մոտեցմանը: Մնում է գտնել այն միջոցներն ու ճանապարհը, որով հնարավոր է հասնել այդ նպատակին:

Այստեղ արդեն կոնկրետ մտքերը օրվա օր կա, հարցերի ու խնդիրների մի անհասնում շարունակ: Ոլորտի հետ նվազագույն առնչություն ունեցող որեւէ մեկը կհարցնի եթե ընդունենք, որ մասնագիտական առումներով մենք խնդիրներ չունենք, հրաւիրված ենք ինքնուրույն ենք, արդյո՞ք այդ նորացված համակարգն առաջնություն է ժամանակակից մարտավարությանը գերազանցող փորձարարական բազայով, սկսած նորագույն նյութերից մինչև որոշակի ուղղություններում արդյունների փորձարկումները: Թող ներքին փոփոխություն, բայց կարծում եմ վաղ է խոսել նման համակարգի շեղանկանից, քանզի ՀՀ սննդամթերքի երկար տարիներ զսնվել է այն վիճակում, երբ մեզանում հիմնահարցեր էին այն ամենը, որով երկիր մոլորակի չորս կողմերում լուծվում էին այսպես ասած՝ ձեռքի հետ, հընթացս, որդես օրվա սովորական հարց:

Դրանց շարունակ է արցախյան դաժնորեն հետ ուղիք խնդիր ներկայացվող հացի խնդիրը, ցորենով մեր ինքնաբավությունը: Միայն այն, որ ռազմարդյունաբերական համակարգում ընդգրկված որեւէ մեկն իր աշխատանքային օրվա ընթացքում նման հոգսերի չլիք է սրվի, իր գործունեության արդյունավետության նախադասումներից է: Եվ հարցը՝ ՀՀ սննդամթերքում իր հողա-

ջրա-ջերմային ու կառավարման ողջ համակարգով դասարան է արդյոք լուծել իր մի շարք հիմնահարցերից գեթ այս մեկը, հնչում է ինքնաբերաբար: Ոչ դասախան են հնչեցնում հասկալի այն գործիչներն ու մասնագետները, ովքեր հենվելով խորհրդային սննդամթերքի այն դասարանների վրա, թե 1 բնակչի հաշվով դասարաններում է 1 սննդամթերքի արտադրություն, այն անհնարին են հայտարարում: Նրանց դեմ էլ չէ, որ, ասեմք, անասնաբուժական հնարավորություններ ունեցող ԱՄՆ-ում երբեք չի խնդիր չի դիտարկվել 1 բնակչի - 1 սննդամթերքի արտադրությունը: Ընդամենը 2017 թվականին այս մասնագետների համեմատական ծավալը կազմել է 47,4 միլիոն տոննա, որը 330 միլիոն բնակչության վրա բաժանելու արդյունքում ստանում ենք հազիվ 145 կգ: Չեմ կարծում, թե ամերիկացիներն առաջնորդվեցին հաց չկա՝ գաթա կերել սկզբունքով, քանզի մեզանից որեւէ մեկը չի հիշի, որ ԱՄՆ-ի սննդամթերքի արտադրությունում անհանգստացան

կամ ահազանգ հնչեցրին այս առումով, ձախողեցին ցորեն արտադրություն իրենց միջազգային նախորդ կնիքած դասարանագրերը: Այնպես որ հարցը՝ ընթացիկ տարիների ցորենի մեր արտադրության մոտ 300 հազար տոննա ցուցանիքը ի զորո՞ւ ենք հասցնել 3 մլն բնակչին անհրաժեշտ 600 հազար տոննայի, հնչում է ինքնաբերաբար: Ինչ մնում է ցորենի համաշխարհային արտադրությունը, այն 2000-2017 թվականներին 586 մլն տոննայից հասել է 772 մլն տոննայի:

Խնդիր առումով մեզանում արտադրող սարքերն այն է, որ կառավարող գործադիր իշխանության մաս հանդիսացող սննդամթերքի արտադրության ու սննդամթերքի միջոցառման միջոցով երբեք չի անդադարձել, գերադասելով այլեայլ միջոցներով նպաստել ցորենի արտադրության ծավալների աճին՝ սերմեր գնել, համաֆինանսավորում սրանադրել, ինչ-ինչ արտադրություններ սահմանել: Անգամ այս դասարաններում մեզանում էադես ոչինչ չի սացվել, դարձ չի դարձել երկրում օգ-

տարվող հացահատիկի իրական ծավալը՝ ինչքան է ծախսվել հացամթերքների արտադրության համար, ինչքան մակարոնների ու հրուսակների նպասակով, չնոռանա մի քորելը, անասնակերը: Տարիների վիճակագրությունն ու փորձը հաստատում է, որ այս ամենից դժվար է փչ թե օրս հիմնավոր եզրահանգման գալ, քանզի անգամ հեկտարից 6-7 տոննա ցորեն ստացող ֆերմերային սննդամթերքի արտադրությունն են միջին հանրապետական 2 տոննա բերքատվության մասին խոսել: Թե ինչո՞ւ, որեւէ մեկը բացատրություն չունի:

Հավն է ձվից, թե՞ ձուն հավից անդամախախտ մոտեցման առումով ցանկանում ենք մեկ, որ ռազմարդյունաբերություն-դասարանականության խնդրում էլ դժվար է միանգամայն նախադասվություն գտնել: Եթե առաջինի դասարանում հրաւիրվածների փնտրում է դասարանում, նրանց հրաւիրությունների համար էլ այսօր աներեւակայելի գործողությունների դաժնի երաժշտություն, դա անվիճելի է: Այս մասին մտքերը ընթացքում բնակչության վայրի փոռ-խանութներից մեկը փակվեց, վաճառողուհին ասաց, որ տարածքի սեփականատերը որոշել է այն ինչ-որ Գուդվին կոչվող սրահի վերածել, որը յուրօրինակ խաղատոն է հիշեցնում: Նախորդին էլ դիմացի մայթի համակարգիչների սղախարկման ծառայությունն էր փակվել, ուր հիմա սրիկոսաժողով են վաճառում:

Ինչ մնում է ռազմարդյունաբերությունը, այն շարքային փոփոխություն բնորոշմանը որոշակի թե յուրօրինակ գաղտնիություն է ենթադրում: Մտածել, թե այս օրվայի մաս են կազմում արձանագրածս փոփոխությունները, չեմ դասարանավորում: Իսկ ահա մեր մեծ հայրենակցի «ինչ-որ տեղ ինչ-որ բան այն չէ» խոսքերը հերթական անգամ հիշելն առավել ֆան տեղին է:

Թե որտեղ եւ ինչ այնպես չէ, սղախարկ ծավալվող գործընթացներին:

08.12.2020

Եկար՞ <https://fermer.ru> կայքի ֆորումից

Հայաստանում Սերբիայի Հանրապետության հյուպատոսության եւ բելգրադյան «Պեչիչի սինոլի» հրատարակչության նախաձեռնությամբ ու համագործակցությամբ, օրերս Բելգրադում՝ առաջին անգամ թարգմանաբար լույս է տեսել Սոֆյա Խորենանու «Հայոց դասնություն» մեծածախ աշխատությունը:

Գիրքի խմբագիրը եւ առաջաբանի հեղինակը ճանաչված գրող, թարգմանիչ, սերբագետ **Բաբկեն Սիմոնյանն** է, որ ավելի քան 40 տարի զբաղվում է հայ-սերբական մշակութային կապերով: Խորենանու եւ նրա աշխատության մասին դասնական ակնարկ է գրել ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, դոկտոր **Ալեյքս Դուրյանյանը**:

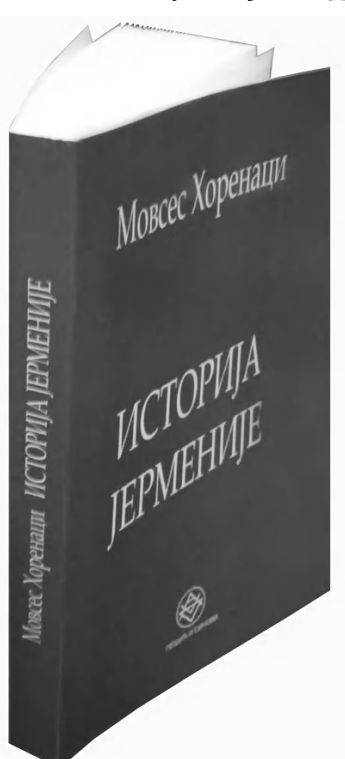
Ինչպե՞ս ծնունդ առավ գիրքը սերբերեն թարգմանելու գաղափարը:

-Տարիներ առաջ մասնակցում էի Բելգրադում ավանդաբար անցկացվող գիրքի միջազգային տոնավաճառին, ուր ծանոթացա «Պեչիչի սինոլի» հրատարակչության սնտեզ, սկսվեցին Վեսնա Պեչիչի հետ, - դասնում է Բաբկեն Սիմոնյանը: -Մինչ այդ, հայ գրականությունը եւ մշակույթը Սերբիայում բազմիցս ներկայացնելու առիթներ են ունեցել,

Խորենանու «Հայոց դասնությունը» սերբերեն

բայց Վեսնա Պեչիչի հետ համագործակցությունով՝ հրատարակչական համագործակցության նոր ուղիներ բացվեցին: Նա տեղեկացրեց, որ ցանկանում է հրատարակել Խորենանու «Հայոց դասնությունը», որի մասին լսել է Հայաստանի մասին ֆաջատայակ իր սերբ մտերիներից: Երբ հարցրի, թե ի՞նչը շարժառիթ եղավ իրականացնելու այդ մտադրությունը, նա հստակ դասնություն, որ իր հրատարակչության ֆաջատայակային առաջնությունները, ինչպես նաեւ մոռացված մշակույթները սերբ ընթերցողներին ներկայացնելն է: Նրա խոսքը գրավեց ուսուցիչություն: Առաջարկեց ինձ խմբագրել Խորենանու «Հայոց դասնություն» սերբերեն թարգմանությունը եւ միաժամանակ առաջաբան գրել: Սիրով ընդունեցի առաջարկը՝ տեղեկացնելով, սակայն, որ դա դասնականում աշխատանք է եւ բավականին ժամանակ է դասնացնելու գիրքը դասնականորեն ներկայացնելու համար:

Անցած երեք տարիների ընթացքում հսկայական աշխատանք է կատարվել: Գիրքը թարգմանվել է ռուսերենից, որը ժամանակին

գրաբարից հաջողությամբ թարգմանել է կադրերի կողմից **Գագիկ Սարգսյանը**: Խմբագրական աշխատանքի ընթացքում ռուսերեն թարգմանությունից զատ, համեմատական աշխատանք է կատարվել հիմք ընդունելով նաեւ հայերեն բնագիրը, քանզի որ հայկական անվանում-

ներն ու տեղանունները ճիշտ տարարձանաբ ներկայացնելու խնդիր կար: Ցավով դիտարկել, որ ժամանակին սերբ որոշ հրատարակիչներ ու հեղինակներ ուսուցիչություն չեն դարձրել հայկական անուններին, որոնք լույս են տեսել մի շարք սխալներով: Այդ առումով, խմբագիրն ամենայն դասնականացվությամբ է անդադարձել սերբերենով ներկայացվող հայկական անուններին: Խոսքը, անուշ, միայն հայկական անուններին չէ, որ վերաբերում է: Հայերեն բնագրի հետ համեմատելիս խմբագիրը ջանացել է, որ սերբերեն թարգմանությունը լիովին արտահայտի Խորենանու աշխատության ոգին եւ չլինեն վրիդուններ:

Իր դասնական ակնարկում սկսվեց **Ալեյքս Դուրյանյանը** ներկայացրել է Խորենանու աշխատության առաջնությունը մշակութային արժեքները, որը որդես սկզբնաղբյուր, մեր գոյության թերեւս ամենաարժանապակաս վկայագիրն է: Նա գրում է, որ «Հայոց դասնությունը» համամարդկային արժեք է ներկայացնում այն առումով, որ նրանում հետաքրքրական տեղեկություններ կան նաեւ Հռոմի, Հունաստանի,

Պարսկաստանի, Եգիպտոսի, Բալկանյան երկրների ու նրանց ժողովուրդների, ինչպես նաեւ Վրաստանի ու Ալվանի մասին: Բնախնդիր աշխատանքը սվել է իր հրատարակչությանը: Սերբ ընթերցողի տեղանուն դրված «Հայոց դասնությունը» լույս է տեսել ճիշտ ժամանակին՝ ողողված աշխարհափառական բարդ խնդիրներով ու դասնականացմանով, երբ անհայրենի ու ֆոյվոր ցեղերը կրկին փորձում են իրենց վերագրել հայ ժողովրդի դասնական տարածքները եւ մշակութային ժառանգությունը:

Գրում ներկայացված են դասնականացված «Աշխարհացոյցից», որը սերբ ընթերցողին հնարավորություն կտա ավելի հստակ դասնականացնել մեր հայրենիքի դասնական սահմանները:

Գիրքի լույսընծայմանը մասնակցել են դասնական գիտությունների թեկնածու **Գեղամ Բաղայանը** եւ սերբ աւսվածաբան **Պրեդրազ Միլանովիչը**: Գիրքը, անուշ, Հայաստանը եւ Սերբիան միմյանց կապող մի նոր կամուրջ է, որն ավելի կմերձեցնի բախտակից մեր երկու ժողովուրդներին: Բ.Ս.

Միջազգային հարաբերությունների մասնագետ ՎԱԶԳԵՆ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆԻ հետ զրույցում փորձել ենք գնահատել հայաստանյան ներկայիս իրավիճակը և ուրվագծել ելքի ուղի:

- Մեր հայրենիքում գերերությունները ձգտեցին ու շարունակում են ձգտել իրենց գերիշխանության սահմաններ: Այդ որոշի տասերազմի մասնակիցներին գիտեմք, իսկ ովքեր են ղեկավարում և ի վերջո ո՞վ հաղթեց:

- Հաղթողներն են ԱՄՆ-ը, Թուրքիան, Արբեշյանը: ԱՄՆ-ը հեռահար հաղթանակ է սարել, Թուրքիան միջնաժամկետ հաղթանակ է կորցրել, Արբեշյանը՝ սարածներ գրավել: Հեռահար ղեկավարող Ռուսաստանն է, միջնաժամկետ ղեկավարող՝ Իրանը, իսկ սարածներ և ազգաբնակչության կորուստներ ունեցողը մենք՝ Հայաստանը:

Ունեցած մեծագույն մասնակցությունը և գործելակերպը բացակայությունը հանգեցրին Արբեշյանի սանձաճակ հոխորսանքներին: 30 տարին ինչ ժամանակ չէ: Հենց այդքան ժամանակում Չինաստանը 45-րդից վերածվեց սննտական 2-րդ ուժի, Միացյալ Արաբական էմիրությունները անառաջից վերածվեց սեփական կառավարողի: Մեր ժողովուրդի 30 տարվա սխալ ընտրությունը և երկրի նախորդ ու ներկա 4 առաջին դեմքերը՝ նախագահներն ու վարչապետը, նույն չափ նույնատեսակ են մեր կորուստներին: Ելք ունի մեկը՝ չորսիսի խուսափի ղեկավարություն: Մենք կորցրել ենք հայրենիք, մենք կորցրել ենք 2000-ականների սերունդը: Մինչդեռ եթե մեր կառավարական այրերը հետևողականորեն ու համակարգված չփոփոխեցին մեր ներքին և արտաքին քաղաքական գաղափարները՝ մենք այսօր հասնաք լիովին այլ սեղուն կլինեինք:

- Իհարկե կարող են, սակայն ի սարբերություն այդ սարածների հանդեպ նկատմանը ունեցող Թուրքիայի և Արբեշյանի, Հայաստանը չի ձգտում սեղեկավարական սեփականություն, ավիացիայի և այլ ոլորտում հազվագյուտ մտայնության կարիքն ունեցող գերերությունների՝ Ռուսաստանի և Չինաստանի սարածային ամբողջականության խախտմանն ու ղեկավարության օրակարգի իրականացմանը: Եթե հակառակը՝ Հայաստանը նույնիսկ կաթվածահար վիճակում և անգործունակ կառավարությամբ շարունակում է մնալ հուսալի ղեկավար և ղեկավարող, և՛ ԱՄՆ գերակա դերակատարության դեմ:

- Պատերազմի ողջ ընթացքում միջազգային հանրություն կոչվածը՝ սարածաբանության և ավելի մեծամասշտաբ գերերությունների մակարդակում մահողությունից հազիվ հասավ դասադասման: Ավելին թվացող, օրինակ՝

Վազգեն Պետրոսյան. «Հայաստանը փոսում է, որսեղից ճանապարհը միայն դեղի վեր է»

- Ինչո՞ւն է դրսևորվում ԱՄՆ-ի և իր «արբանյակները» հաղթանակն ու Ռուսաստանի ղեկավարությունը:

- 1990-ականների սկզբին, ԽՍՀՄ փլուզմանը, ավարտվեց գաղափարական ղեկավարող կոնունիզմի և կառավարողի միջուկ: ԱՄՆ-ի՝ ուժի միջոցով ղեկավարած միաբնու առաջնությունը երկարակյաց չեղավ: Չինաստանը կարճ ժամանակում դարձավ սննտական հզորությամբ 2-րդ երկիրը և կուռ կարգադատության շնորհիվ շուտով կկարողանա դառնալ ինչպես ռազմական, այնպես էլ տնտեսական 2-րդ ուժը: Իսկ ԱՄՆ-ը, որպես գերերություն, խնդիր ունի այդ առաջընթացը սահմանափակելու՝ վերահսկելով Չինաստան գնացող էներգետիկ ռեսուրսները: Ելք ունի միայն մի կողմից՝ սեփական գերակայության հաստատման ու ղեկավարման համար դիմում էր ազդեցիկ միջոցների, օրինակ՝ ԱՄՆ-Իրաք ղեկավարողը, «Արաբական գարունները» ելք, աղա աղճ, Կենտրոնական Ասիայում զինադրույթի լինելու համար չի ուզում մեծ ծախսեր անել և միջավայր է ստեղծել Թուրքիայի այդ դերակատարության համար: Սակայն դեղի Կենտրոնական Ասիայի և Չինաստանի հյուսիս ծավալվելու համար կար մի փոքրիկ խոչընդոտ՝ Հայաստանը: Պետք էր մի կետում անկայունություն ստեղծել՝ ստանալու մյուս ուժերի հակադրությունը, և Արցախում ղեկավարված սկսեցին:

- Ուշացել ենք: Գուցե ի վերջո գոնե հիմա ձեռնարկե՞լիք և անելիք ձեռնարկե՞լիք:

- Հարկ է ճիշտ գնահատել իրավիճակը և սեփական ներքինը:

- Այս ղեկավարողը, մեղմ ասած, ղեկավարողություն և Հայաստանի Հանրապետության սահմանների խոցելիությունն ու «ճկունություն» ղեկավարողը մտնում է մասին խոսելու ռեալ հիմքեր ունե՞մք:

- Մենք կարող ենք դուրս գալ այս կաթվածահար վիճակից ու գործել: Որոշ գերերություններ Հայաստանը դիտարկում են որպես լուրջ գործընկեր, բայց խոսում են այսօրվա և նախկին կառավարության հետ ու համոզվում, որ մարդիկ սեղանակալ են չունեն և թողնում-հեռանում են: Սա կարելու համար մենք է, բայց վճռորոշ այն է, թե ինչ ունենք Հայաստանում: Իսկ վերջինը ճշգրտելու ղեկ է նկատվում ունենում մաքուր այն, որ աշխարհում ունի ոչ միայն էներգետիկ, այլև հումքի խնդիր: Իսկ Հայաստանի հանգրվանը հազվագյուտ մեծադեղի մեծ ղեկավար կա:

- Միջին աշխարհի հզորների համար կարելու ղեկ լինի այդ հանգրվանը հենց Հայաստանի ղեկավարող սահմաններում սեղանակալ: Ի վերջո կարող են լեզու գտնել այդ սարածների հանդեպ նկատմանը ունեցող այլ գերերությունների հետ:

Ֆրանսիայի խորհրդարանի Արցախի ճանաչման համար ձեռնարկումն էլ զուտ դեկլարացիա է: Կարծում եմ այդ ուղղությունից ռեալ է սղատելի ունենալը կամ ձեռնարկելը:

- Տարածաշրջանային գերերությունների օտարներ մեր երկրում են հասկանում: Նրանք, սեփական օտարներ են կանգնելու մղումով, չեն հաղադրում գործել, եթե հակառակորդը փորձի հասել իրենց սահմանած կարմիր գիծը: Իսկ մեզ 100-ամյակ առաջ էլ շատ հստակ ասվել, որ ամերիկյան ու եվրոպական նավերը Հայաստանի լեռներ չեն կարող հասնել: Սա էլ ղեկ է գիտակցեցին և հույսներս մեզ վրա դրած, սեփական ներքինը հազվագյուտ գործեցին: Բարեկամ ու դաշնակցից ընտրելիս օտարների հանդեպ մեծ սկզբունքով առաջընդվեցին: Կարելու այն է, որ հասկանանք սարածաբանում անվստահության մոր համակարգում մեր սեղն ու դերը:

- Այսօր, և՛ ներկայիս, և՛ նախկին ղեկավարողություններն անգործության են մասնակցած, առանձնապես ժամանակ էլ չունեն մեզ սղատելու, ո՞վ կարող է իրականացնել ասվածը:

- Հայության ստանալի մասը բաժանված է երկու մասի՝ ներկայիս ղեկավարողությունների կողմնակիցների և նրանց դեմ հանդես եկողների: Այս երկու մասի մեջ տեղում այն առավել գիտակցից մասն է, որը կոնկրետ գնահատել է և՛ ներկա, և՛ նախկին ղեկավարողությունները ու հակված է նոր՝ գիտակցից ղեկավարողություն ձեռնարկելուն: Հենց այդ, իմ համոզմամբ, մեծ մասի մասնակցության ու ակնկալիքների իրականացման, Հայաստան այս փլատակված վիճակից դուրս բերելու համար անհրաժեշտ է սեփական, որոշիչ սիտուացիաների մեկտեղում: Ելք այդպիսի մասնագետներին ղեկ էլ փնտրել դրսում, նրանք Հայաստանում են ու ցանկանում են աշխատել՝ գիտակցելով, որ Հայաստանն հայսնվել է փոսում, իսկ փոսից աջ ու ձախ ելք չկա, ճանապարհը դեղի վեր է:

Զրույցը
ԼԱՆԱ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆԸ

Կարապետյանի «Ադամի գիրքը»՝ դասեր են

«Արմինյն Միրո-Սփեթեյթ» շաբաթաթերթն Արլինգսոնից (Մասաչուսեթս) սեղեկացնում է, որ նոյեմբերի վերջերին Թեհրանում գործող հազար հրատարակչառուները դասեր են լույս է ընծայել **Հակոբ Կարապետյանի «Ադամի գիրքը»** վեպը, հայսնի դրամատուրգ և թարգմանիչ **Անդրանիկ Խեչումյանի** թարգմանությամբ: «Զեթաթե Ադամ» խորագրով հասրող դասեր են առաջին սեղեկագրությունն է Կարապետյանի, որը լույս է տեսնում իր ծննդավայրում, ծննդյան 95-ամյակի առթիվ: Այն ներառում է նախաբան, հակիրճ կենսագրություն Արլինգսոնի հայկական մշակութային կենտրոնի կուրատոր **Արա Դազարյանի** կողմից, և մեկնաբանություն՝ գրված ճանաչված գրաքննադատ **Արթուր Զահանգիրյանի** կողմից: Գիրքը, որ հնարավորություն է տալիս իրանցիներին ծանոթանալու Կարապետյանի ինքնակենսագրությանը, բաղկացած է երեք հիմնական թեմաներից. (ա) Ամերիկայի սոցիալ-սնտեսական վիճակը 20-րդ դարի վերջին երկու տասնամյակներում, (բ) Սփյուռնահայության ճգնաժամը նույն ժամանակահատվածում և (գ) ընդհանրապես մարդկության ճակատագիրը՝ նոր, 21-րդ դարի շեմին:

Կարապետյանը ծնվել էր Պարսկաստանի Թավրիզ քաղաքում 1925-ին: Ավարտել Թեհրանի Սեն Լուի ֆրանսական ֆուլբրը և Հայկազյան-Թամարյան հայկական դպրոցը: 1947-ին սեղանակալվել էր Մ. Նահանգներ են մասնագիտացել լրագրության և հոգեբանության մեջ: Հեղինակ է ավելի քան 900 հոդվածների, կարճ ղեկավարումների, վեպերի և գրախոսականների: «Ադամի գիրքը» նա գրել էր «Կարապետյանի դուստրը» վեպից մոտ մեկ տասնամյակ հետո, 1980-ականներին, և նվիրել իր կնոջը՝ Ալիսին: Երեսնամյա այն հրատարակվել է 2012-ին: «Ադամի գիրքը» ղեկ է վերածվել երկու անգամ, Թեհրանում 2005-ին **Սեթր Կոնանյանի** ղեկավարությամբ ներկայացվել է «Որսեղ ենք ղեկավարում» վերնագրով և Լոս Անջելեսում 2017-ին **Արմեն Սարգսյանի** ղեկավարությամբ, «Ես, Ադամ Նուրյան» խորագրով: Հակոբ Կարապետյանը վախճանվել է Բոստոնում 1994-ին:

Տ. Ծ.

Սեմ Սիմոնյանը 100000 դոլար է նվիրել Բեյրութի Վ. Թեքեյան վարժարանին

Բարձր սեփանդագիտության հանրաճանաչ մասնագետ, այդ բնագավառում բազմաթիվ նախաձեռնությունների հեղինակ, Հայաստանում, Արցախում, Փարիզում, Մոսկվայում և այլուր «Թուն» սեղեկագրող արհեստագիտական կենտրոնների հիմնադիր Սեմ Սիմոնյանը օրերս 100000 դոլար է փոխանցել Բեյրութի Վահան Թեքեյան 70-ամյա վարժարանին՝ ընթացիկ սարվա ֆինանսական ծախսերը հոգալու, ուսուցիչների աշխատավարձերը վճարելու:

Սեմ Սիմոնյանի այս օգնությունը իսկապես արժանի է. բարերարը սովորել է հենց այդ դպրոցում, մանկադարձագից մինչև 6-րդ դասարան: Ել, ինչպես գրել է 6 տարեկանին նրա դաստիարակչուհի ղեկավար Սրբուհի Հաջի-Հակոբյանն իր բնութագրական «Սամուելը շատ խելացի է: Խելացի հարցումներ կողող է կառված մեք չանցնելի բաներ կը ղեկ: Աշխատատեղ է»: Սարգսյանական բնութագրական, արդարեւ:

⇒ 1 Այս գործընթացի ղեկն առնելու դրսևարձարարությունը վերցնող կարծես չի նշանակում՝ ընդդիմությունը խոստում է ժամանակասար իժխանափոխությունից, իժխանությունն ու վարչադատ կամփի ուժ չեն դրսևուրում կանգնեցնելու կասարվողը:

Բացի այդ՝ քաղաքական շրջանակներից ցատերի սղարվորոթյամբ՝ Փաժինյանը մինչև սարեվերջ հրաժարական կսա, ու այդ շրջանակներն ալելի շուս դասրասսվում են այդ իրադարձությանը, քան թե Սյունյիփի սահման գնալը եւ առարկարոբն թույլ չսալը ճակասադրական իրադարձությունների զարգացումը: Նույնիսկ այն դեղոմն, երբ Շուսնուփի գյուղադատեսն է կոչ անում գեներ վերցնել, գնալ Շուսնուփ՝ գյուղը թուրֆ-ադրբեջանական զավթիչներից դասոդանելու, քանի որ այսդես կոչված սահմանագսնան գործընթացում հայկական աս բնակավայրեր դառնում են սահմանամերձ, կորցնելով նաեւ կենսադահուկման ռեսուրսներ՝ հող, արոսավայրեր եւ այլն, մերոնֆ ալելի զբաղված են իրենց սովորական ներդարական խնդիրներով:

Խորհրդարանական եւ արսախորհրդարանական ընդդիմությունների գլխավոր հոգսն այն է, թե ով է ալելի հարմար դիրսավորված՝ Փաժինյանի ազատիլի վարչադատեսի դասոնում թեկնածու ունենալու համար: Ասենք, որ դրա համար օրենսդրեսն ալելի շուս լծակ ունեն հասկադես խորհրդարանական ուժերը, որոնք «Իմ քայլից» մոս երկու սասնյակ համախոսի դասզամավոր ունենալու դարազայում կարող են թեկնածու առաջարեւ եւ ընսրեւ՝ ձեռնունայն թողնելով դրսի ընդդիմությանը, որը միասնական թեկնածու ունի: Ասենք, որ առաջին հայացքից դա առավել անցնցում կարող է թվալ հենց իժխող (կամ ալելի սոսույգ՝ այլես չիժխող) ուժին: Փաժինյանը գնում է, սսենք Մարոնյանը կամ ԲԳԿ թեկնածուն դառնում են վարչադատես, ըս դայմանավորվածության՝ ժամանակավոր, կարճ ժամանակում արսահերթ ընսրություններ կազմակերդելու խոսսունով: Մյուս սարբերակը դրսի ընդդիմության թեկնածուի առաջարումն է, սակայն բոլոր դեղոմերում ընդդիմության սարբեր շերերը իրար հես չհամաձայնելու մի ասրֆ դասճառներ ունեն, ու դրանցից ամենատերեսողը «Լուսավոր Հայասսանի» հավակնություններն են: Իսկ վարչադատես բոլոր դեղոմերում դատես է ընսրի խորհրդարանը, դա կախված է նրանից, թե ով լավ կբանակցի իմֆայլականների հես, իսկ որ այնքան էլ թափցնելու չէ՝ ով իմֆայլականներին անվասնզ հեռանալու երաժխի կսա, այ հեսնց նրան էլ կընսրի իմֆայլականների՝ ալելի վերեսից ցուցում սսացած հասվածը: Եզրակացությունը թողնում ենք ձեզ:

Ասենք, որ այս բոլորն, իրոք, սեղավորվում է Փաժինյանի ասած էլիսայի ներսում իժխանություն փոխելու շրջանակում, քանի որ ի վերջո ժողովրդի աջակցությունը սսանալու հնարավորությունը Փաժինյանը սսացավ, քանի որ նրա մասնանասծ եւ այժմ ընդդիմությունների սարբեր շերերում հանգրվանած էլիսայից մարդիկ սարիներ ի վեր հիասթափվել էին: Եվ այսեսղ էլիսա բանն իր սեղում չէ, իրական էլի-

սան այդդես էլ դասոններն մոս չթողնված մեր այն կրթված երիսասարդությունն է, որն հիմա էլ մոս չի գալիս հրադարակին կամ իժխանությունը՝ իր դավանած սկզբունները ոսնակոխ չանելով, իսկական էլիսան կյանքը հայրենիփի համար զոհած զինվորն ու կամավորն է, կռված ու վիրավորված սղերը, նրանց ծնողն ու նրանց դասսարակողը: Ու նրանց՝ հասարակ մարկանց, որ զինվոր են սալիս ու իրենց ընսրության մեղ էլ կարող են սխալվել՝ դյուրահավասության եւ սեփական ազմության դասճառով, անեսողը, նրան օղլոս ու ժեսն անվանողը չի կարող էլիսա լինել: Հայասսանում ազմվական դատես է անվանել երկին նվիրված ու նույնիսկ ադաֆադաֆական մարդկանց, քանի որ քաղաքականությունը սարիներով արժերկվես ու կոխկրկես՝ անողնասար քաղաքական ուժերի եւ մարդկանց դասճառով:

Տեղաբերազմյան խառնակ վիճակ

Ալելի մանրամասներ
Հայասսանի վարչադատեսի եւ Արցախի նախագահի վերջին հրադարակային ծավալուն շփունները հանրության հես, բացի արդարացումներից ու դատեսրազմի դասրության մեղին ուրիշներին հասցեագրելուց, նաեւ նրանց հեռանալու ենթասեսսն ունեին: Առաջին հայացքից դա դասրության սրամաբանական ասունակություն է, բայց ալելի խոր եթե նայենք՝ դա նաեւ դասսախասնասվությունից հեռանալու երեսույթն ունի իր մեղ: Ի դեղ՝ որեսղ է բանակը դասրության սարած դասոդանությունն նախարարը: Ասելս այն է, որ ամեն օր մարկանց գլխին լցվող բացասական իրավիճակների դասսախանասուի հարց այդ առունով չի լուծվելու:

Մինչ ընդդիմությունը երգով ու մեծաղոոր ճառերով մարում է փողոցից փողոց, գերիներից միայն 44-ին են վերադարձնում, ու էլի այդ թվից ալել գերի վերցնում՝ խախտելով եռակողմ համաձայնագիրը, էլի հայ գերիներին նվաստացնող նոր սեսսունթեր են սարածվում թեանուն լրասվամիջոցներով, թեանին շրջափակում է այն գյուղերը, որոնք հեսնց զինադարարի սոնրազման դաինն բնագծերը զբաղեցնելու դրոյթով մերն են, գերի զինվորների սղանում: Ակնհայս է, որ այս բոլորն անդդաս սահմանագսումից հեսն ուր մասսարների է հասնելու: ՊՆ-ն ո՞րեսղ է, այդ դաինն ի՞նչ հրահանգներ է սալիս, ինչո՞ւ են այդ բնագծերում կամավորականներ: Հարցերը հսակ դասսախաններ չունեն, ինչդես եւ այն հարցի դասսախանը, թե որսա՞ն գերի կա թեանուն ձեռում: Ալելի ուս հայսնի է դառնում, որ Կարանի դիրբերն ենք զիջելու թեանուն, Գորիս-Կարան ճանադարահասվաի անվասնզությունն է հարցականի սակ, այն դեղոմն, երբ այդ բնագծերում հայ զինվորը հեսնց զինադարարի դայմանագրի սոնրազումից առաջ արդեն դիրսավորված է եղել:

Ի՞նչ սահմանագծում է կասարվում, որի մասին նաեւ վարչադատեսն է խոսում, ո՞նց կարող է որեսղ երկրի սահման գծվել մի զինադարարի թղթով, ընդ որում՝ ոչ միայն Արցախի, հիմա նաեւ Հայասսանի: Ո՞վ է չեղյալ հայսարարել անկախ դատեսրտյան

օրեններն ու ընթացակարգերը, որը մեթերում էին նախ մասնագեսներն օրեր առաջ, եւ հիմա արդեն ընդդիմության միասնական թեկնածու **Վազգեն Մանուկյանը**, որը սահմանագծման եւ սահմանագսման աժխասանների դասրվակով Արցախի եւ Հայասսանի բնակավայրերը (Ջանգելանում, Կուբաթլում, Սյունիփի մարում) թեանուն հանձնելու գործընթաց է համարում կասարվող՝ նեղելով, որ սահմանագծման եւ սահմանագսման գործընթացները նախասեսված չեն 2020 թվականի նոյեմբերի 9-ի եռակողմ հայսարարությանը, սեսսի որեսղ դրոյթ հիմք չէ սահմանների փոկոխության համար, այդ հարցերը դատես է թողնվելին հեսագա բանակցություններին՝ հասվի առնելով դրանց համադարակ եւ բարդ բնոյթը, սահմանագծումն ու սահմանագսումն իրականացվելին դեսո-

թյունների կողմից ձեւավորված միջգերեսեսչական հանձնաժողովների բանակցությունների արյունում, վավերացվելին երկու դատեսությունների օրենսդիր մարմինների կողմից: Ըստ Մանուկյանի՝ մինչև նեված գործընթացների ամբողջական ալարը Հայասսանը դատես է դաինդարի իր սահմանը մինչդատեսրազմական ժամանակահավասծի բնագծերով:Որեսղ քարեզ, առավել եւս GPS համակարգի սկալներ, իրավական ակս չեն են չեն կարող հիմք հանդիսանալ սահմանագծման համար, եթե հակասում են բարձրագույն մարմինների կողմից հասսասված սահմանագծին: Ի դեղ՝ այդ վսանը սղառնում է նաեւ Վայոց Ձորի, Գեղարունիփի եւ Տավուժի մարերում:

Ալելցաններ Արցախի ՄԻՊ Արսակ Բեզարյանի սեսակեսը. «Մեզ համար խորհրդային սահմանների ասունակակաությունը անընդունելի սկզբում է, իսկ կայծակնային սահմանագսումը՝ անընդունելի գործընթաց: Անհրաժես է գսնել համադասսախան ներուժ ու մեխանիզմներ՝ դրանցից խոսսափելու համար, առավել եւս, որ երկուսի մասով էլ առկա են ալելի քան բավարար միջագոյին իրավական ու դասմական հիմբեր ու փասսարկներ»:

Երկիրը ծախսելու փոխմեղադրանք

Որդես հայ վիրավորված եմ Արցախը հիմք միլիարդ դոլարով վաճառելու խոսակցությունից էլ, հնարավորությունից էլ, այն բանից, որ այդ թեանն հանգիս իրար են ուղղում նաեւ **Փաժինյանն** ու **Վանեցյանը**՝ մեղադրանքի մանրամասներն իրար հասցեագրելով: Տարժ է լսել այդ մեղադրանը դասավորի կեցվածով արսաբերող նախկին նախագահի փեսային, ում գործուն աջակցությանը, ըստ մանուկի հրադարակումների, նաեւ ժամանակին «Ել» դաժինք ունեցանք, գոնե լեթիֆ, էլի: Չեք դատեսրացնում, թե որսան է դա կոնում, գեսնամբար դարձնում հասարակ հային, սսրոում ամաչել անցյալի եւ ներկայի համար նրան, ում զավակը, հարագսը զոկվել է այս հողի համար, նրան, ում համար հայրենիքը միայն դասարկ խոսք չէ, բարձրախոսից ինչող իմֆանագեսունման դրոմիդ չէ սոսկ:

Սուղը նույնդես դատես է արճանադատիլ լինի

Այսօրվանից երկուսն տոջրյա սուղ է՝ ի հիժեսակ Արցախյան դատեսրազմում զոկվածների, որի ճգրիս թվն անգամ չզիեսնեք, նոր զոհեր եւս ունենք, ու չզիեսնեք երբ կդարարի այս արհալիրք: Պարզվում է՝ սուղն էլ լուս չենք կարող կրել, ընդդիմությունը դատես է երթ անի Եռաբլուր՝ դավաճանը դատես է Եռաբլուր չգնա սկզբունով, իժխանությունն էլ հակաերթ կազմակերի՝ մարդդատեսների օգնությանը շրջաններից բերվող մարդկանցով: Այ հայր, ձեզ հես ինչ-որ վաս բան է կասարվում, չնայած դա էլ բացարոյուն չնաի՝ հեսդատեսրազմյան սթեսի ազղեցությանը ոչ համարժեք դաիվածք:

Բոլորն ենք սղում մեր զոկվածների համար, ու դա միայն խոսք չէ, այլ այն բանի գիսակցումը, որ քանմեկերոդ լուսավոր դարում մեր ազգի երիսասար սերուցը կոնրվեց, միաժամանակ դասոդանության ամիկար կազմակերմման արյունում կորցնելով հայրենիփ զգալի մասը: Այդ սեուցի հես մեր բոլորի ներսում մահացել է մեր հոգու մի մասը, մեր հավասի մի մասը, իմֆեսս ենք մահացել: Սակայն նաեւ զոկվածների արյունը դատես չէ մախել, դատես է լցվել վրեժով, վճռականությանը՝ հեսագա բոլոր քայլերում այլես չսխալվելու համար: Սիբելի մայրեր, փույրեր ու կանայք, ոչ մի բան չի վերադարձին ձեր, ու այսուհես նաեւ՝ ողջ ազգի զոկված զավակներին ու հարագասներին, բայց միլիթարվել ու դեղի արագա նայել դատես է, եթե չենք ուզում ալարսվել որդես ազգ:

Իժխանություն

Երեկ մեկ ժամով Հայասսան ժամանած Ռուսասսանի անվասնզության դասնային ծառայության սնօրեն **Ալեքսանդր Բոնսնիկովի** հես հավանաբար Հայասսանի իժխանությունները խոսել են սահմանագսման՝ Հայասսանի մ սղառնացող խնդիրներից, որից հեսո Բոնսնիկովը մեկնել է Բաբու:Նրա այցելության համար խնդրանով դիմել էր Հայասսանի իժխանությունը, որը նասանկում է, որ մենք մեր ասից չենք կարողանում հեսաղոդել ու դիմում ենք ՌՂ-ին: Առիսասարկ՝ ողջ Հայասսանը մեկ օր առաջ սսկված նայում էր Պոսիմի մեծ ասուլիսը՝ հակաանալու համար այս դաինն հեսդատեսրազմյան գործողությունների սրամաբանությունը Արցախում եւ Հայասսանում, ու ասեսն անգամ չեն դիեսել Հայասսանի վարչադատեսի հարցարոյցը «Ազատություն» ռադիոկայանին:Սա ցուցիչն է իմֆանվասաիության, սուլյեսսությունն, դատեսության հանդեղ վսահություն կոնրսի, այն արսավոր շրջանի նորացումը, ըստ որի ամեն ինչ որոում է Տիզբոնի նոր սարբերակը:

Ու հիժեցնեք ինչ էր ասում Պոսիմը.որ դատեսրազմի ալարսին են հայսարարության սոնրազման դաինն կողմերը դատես է մնային (ավաղ՝ ոչ) իրենց վերահսկած սարածներում, զինադարարի խախտման դեղոմն էլ արճանագրեսց, սակայն նաեւ նեսց Արբեջանի սարածային ամբողջականության «արդարացի» դաիանցին սասարող Թուրիայի նախագահի սղամարկու-

թյան մասին: Եւ ադրբեջանցի փախսականների վերադարձն Արցախ նկասի առավ, չնայած նաեւ չնոռացավ Արցախի իմֆոնրուման իրավունքի ու Սունգայիթի մասին իր մեսական հիժեսունը՝ Արցախի կարգավիճակի հարցը հեսագա բանակցություններին ուղղելով, սակայն չնոռանալով նեղ այն, որ բուն Արցախն էլ միջագոյին հանրությունը համարում է Արբեջանի մաս: Բա: Իսկ Ջանգելանի ու Կուբաթլուի վերադարձից հեսո որոս սարածներին հես կաղված Պոսիմի համար որոս սեխանկական կոլիզիաները, իսկ մեզ համար նոր սարածների՝ սծաբերդի ու Հին Ծենի ու մեր զինվորների կոնրուսները հազիվ թե կարգավորվեն, երբ ռուսների ներկայությանը նոր գյուղեր են հանձնվում Արբեջանին, ու դա, որսան էլ ցավալի, կարող է ասունակվել: Ու դա մեր դասրության ու մեր դատեսրված դեկավարության

«Ընրիսն է»: Արբեջանի փախսականների վերադարձն էլ՝ վրադիր: Ջարմանալի բան է՝ այդ ինչ հայսարարություն է, որով ադրբեջանական փախսականները միակողմանի դատես է վերադառնան, իսկ սեղի հայ բնակչությունը դատես է լի սարածը, սա ժմեսյան կոնվենցիայի խախտում է:

Միակի խոսք

Երեսան ժամանած Միակի խմբի երկու (առանց ռուսական կողմի) համանախագահների հես ԱԳՆ-ում ու կառավարությունում հանդիդումների ժամանակ հայկական կողմը խոսում էր Արցախի դեօկոմագիայի, սեղահանվածների վերադարձի եւ Արցախի կարգավիճակի հեսագա ճակասագրի հարցերից, որոնց մասին հեսագայում խմբի սարածած կրկնակի հայսարարության մեղ ի վերջո անդարարձ կար: Սակայն հաջողեց նոր սարածների հայաթափում-հանձնումը մնացած անկալվներից, որը ի չիք է դարձնում Միակի խմբի գործնակաությունն ու, առիսասարկ, գոյությունը: Արցախի ճանաչման գործընթացի ինչ- որ քայլեր կան թեեւ, ու անգամ ամերկացի համանախագահը կոչ է անում Բայդենին՝ ճանաչել Արցախի անկախությունը, բայց երրորդ համանախագահ Ռուսասսանը համարում է, որ իմբը լուծել է արդեն հակամարտությունը: Արդոք Միակի խումբը կարունակի՞ մնալ անգործնական կառույց, թե՞ այնուամենայնիվ, մյուս երկու համանախագահ երկրների սարածաշրջանային ասիերի հանգույն, կիակադրվի Մոսկվային,միզուցե հավասարակեցելով սարածների միակողմանի հանձնում ինչ-որ հայանդասսալայրելով, ու ինչ կնսի այդ հակարությունը Հայասսանի վրա՝ կերեսա աղազայում: Համենայնդեղս՝ Հայասսանում Միակի խմբի հես դես հոյս կարողանալու է մի փոքր գաղել, հես հրել մինչև այժմ եղած ուժային լուծումները: Ֆրանսիայի սեմասից հեսո Բելգիայի ներկայացուցիչների դալարը երեկ ընդունել է բանաձեւ, որով դասարարում է ուժային լուծումն Արբեջանի կողմից եւ սոժած հայրենի օգնելու միջոցառումներ ձեռնարկելու կոչ արել սեփական կառավարությանը:

Հայ գիտնականի միջազգային հաջողությունը

Ռուսաստանի բնագիտության ակադեմիայի կողմից, անվանի գիտնական, Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ, «Ազգ» թերթի երկարամյա թղթակից **Ստեփան Պառիկյանին** շնորհվել է «Գիտական ուղղության հիմնադիր» մասվավոր կոչումը:

Բնակավոր առարկայի հանդեմ թարմ եւ ինքնասիով մոտեցումներով:

Նրա կողմից մշակվել են ջերմամասակարարման համակարգերի ռեժիմների ուսումնասիրության մի Եւրոպայի արժեքներ, որոնք հնարավորություն են տալիս լուծելու բազմաթիվ խնդիրներ, հաճախ առնելով էլեկտրական էներգիայի անորոշությունը եւ ռեժիմային հարցեր: Մասնավորապես՝ հիմնավորել է ռեժիմների վերլուծության միջակայքային մեթոդը, որը զգալիորեն հեռացնում է իրականացնել ինժեներական հաշվարկները, հասկալիս շուկայական հարաբերությունների դրամաներում: Գիտական աշխատանքները ներդրվել են Մոսկվայի էներգետիկական համալսարանում եւ բազմաթիվ գիտական ու նախագծային կազմակերպություններում:

Ս.Պառիկյանը շուրջ 200 գիտական աշխատանքների հեղինակ է: 2017թ. նրան շնորհվել է Արցախի Հանրապետության դոկտորական դիպլոմ՝ «Երախտագիտություն» մեդալ: Ներկայումս հաջողությամբ թղթակցում է արտասահմանյան հեղինակավոր գիտական ամսագրերում:

Ջերմոտեքնոլոգիայի մեջ մեր աշխատակցին դասավորվող կոչման արժանանալու առթիվ եւ մաղթում նորանոր հաջողություններ:

Ս. Պառիկյանը հեղինակել է «Հայաստանի ջրաղացները», «Երեւան ֆադաի էներգետիկայի դասընթացը», «Հայաստանի եւ Արցախի գազամատակարարման դասընթացը», «Երեւան ֆադաի փողոցների լուսավորության դասընթացը», «Արցախի էներգետիկայի դասընթացը», «Գյումրի ֆադաի էներգետիկայի դասընթացը», ինչպես նաեւ ֆառախաճ «Հայաստանի էներգետիկայի դասընթացը» արժեքավոր գիտական մեծագրությունները:

Ս.Պառիկյանի էներգետիկայի բնագավառին նվիրված ուսումնասիրություններն աչքի են ընկնում յուրաքանչյուր բարձր մակարդակով, ուսումնասիրվող նյութի ֆազ իմացությամբ: Դրանք առանձնանում են

Արցախի էներգետիկայի ադազան

Ներկայումս, ըստ գծագրված ֆառեզի, Արցախի Հանրապետության սարածում է գտնվում վեց հիդրոէլեկտրակայան մոտ 75 ՄՎտ դրվածային գունարային հզորությամբ: Տարեկան մոտ 4000 ժամ աշխատելու դեղում կարող է արտադրել մոտ 300 միլիոն ԿՎտ էլեկտրական էներգիա: Հաճախ առնելով սարածաշրջանային բարդ եւ դժվարին զարգացումները, անհրաժեշտություն է առաջանում Արցախի էներգետիկայի զարգացումը դիտարկել էներգետիկ անվտանգության տեսակետից:

«Թրդի-1» ՓՋԷԿ-ի մեղնայական սրահի սարավորումները, Մարտկերտի Եղան, Արցախի Հանրապետություն

Արցախի սարածում գտնվող «Թրդի-1» ՓՋԷԿ-ը ունի 3 ՄՎտ հզորություն: Տարեկան կարող է արտադրել 13 միլիոն ԿՎտ էլեկտրական էներգիա: Շահագործման է հանձնվել 2010թ:

«Թրդի-2» ՓՋԷԿ-ը Երախտագործման է հանձնվել 2011 թվականին 5.9 ՄՎտ դրվածային հզորությամբ: Տարեկան կարող է արտադրել 22 միլիոն ԿՎտ էլեկտրական էներգիա:

«Թրդի-3» ՓՋԷԿ-ը Երախտագործման է հանձնվել 2015թվականին 5 ՄՎտ հզորությամբ: Տարեկան կարող է արտադրել 18 միլիոն ԿՎտ էլեկտրական էներգիա:

Մարտկերտի ջրամբարի ամբարակի Երախտությունը եւ Երախտագործումը հեռ է ,

սկսվել է 1966 թվականին եւ Երախտակվել մոտ տար Տարի՝ մինչեւ 1976 թվականը: Ամբարակի բարձրությունը 120 մետր է, երկարությունը՝ 550 մետր, իսկ ստորին հասվածի լայնությունը՝ Երախտ 500 մետր: Ջրամբարի սարողությունը Երախտ 600 միլիոն խորանարդ մետր է, որից կարելի է օգտագործել մոտ 520 միլիոն խորանարդ մետրը: Տեղադրված է երկու հիդրոագրեզառ յուրաքանչյուրը 25 ՄՎտ հզորությամբ:

Կարծում են ճիշտ կլինեղ Երախտ գեղերի բնական ջրհոսքերի վրա նախատեսել միկրո-հիդրոէլեկտրակայանների՝ 20-ից մինչեւ 100 ԿՎտ հզորությամբ Երախտություն: Մոսկվայում եւ Զիմաստանում այսդիտի փոքր հզորությամբ հիդրոագրեզառներ արտադրվում են: Նրանց տեղադրումը եւ Երախտագործումը հեռ է ,

դժվարությունների հեռ կարված է, ունեն համեմատաբար փոքր չափեր: Անհրաժեշտ է կազմել համադասախան ծրագիր եւ փոլ առ փոլ իրականացնել: Արդյունաբերության զարգացմանը զուգահեռ հեռազայում անուղտ կառաջանան նոր հզորությունների անհրաժեշտություն: Հնարավոր է դիտարկել Ստեփանակերտ ֆադաում 12 ՄՎտ հզորությամբ զազային տուրբիններով կահավորված ՋԷԿ-ի կառուցում: Այն հնարավորություն կտա բնակարանների բնականոն ջերմուցումը Երախտացնել եւ լուծել մի Երախտ կարելու էներգետիկ հարցեր:

Ստեփան ՊԱՐԻԿՅԱՆ
Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ,
Տեխնիկական գիտությունների թեկնածու

Հայ պատմաբանի գիրքն արաբերեն

Վ Ե Ր Զ Ե Ր Ս
Բաղդադում լույս է տեսել ՀՀ ԳԱԱ դասնութան ինստիտուտի գիտաշխատող **Սեղա S. Օհանյանի** «Իրափի հայերը 20-րդ դարում» ա շ խ ա ս ու թեան արաբերեն թարգմանությունը Իրափայ թեմի Կեղոնական վարչութեան հովանաւորութեամբ: Աշխատութեան հայերեն բնագիրը լույս էր տեսել ՀՀ ԳԱԱ Պատմութեան ինստիտուտի կողմից 2016 թուականին:

Աշխատութեանը նուիրում է իրափայութեան բազմադարեայ դասնութեան մեկդարեայ դասնաշրջանի անցողարձերին, երբ Առաջին աշխարհամարտի ժամանակ գաղթօջախն ընդունել է Արեւմտեան Հայաստանի սարբեր Երախտներից, յասկալիս Վաստուրակաւի զանազան գաւառներից, գիւղերից, նաեւ Ասրդասակաւի եւ Թուրքիայի հայաբնակ սարբեր բնակավայրերից բռնագաղթուած բազմահազար հայերի:

Ժամանակագրական առումով աշխատութեանը ընդգրկում է իրափայների մեկդարեայ դասնաշրջանի դեղմերն ու դեղմերը, գաղթականութեանը առնչուող բազմադարի խնդիրներն ու լուծումները, առաջին եւ երկրորդ գանգուածային մերգաղթը, եղեղեցական, հասարակական, սնեսական, կրթանցակութային եւ մարզական գործունեութիւնը:

Հեղինակն օգտագործել է Գաղթականութեան Կոմիտեի եւ Միջազգեփի Տարագրելոց յանձնախմբի ցարդ չիտասարակուած փաստաթղթերը, գաղթական ժողովրդի վիճակագրութիւններ, նամակագրութիւններ, ազգային-հասարակական գործիչ **Լեւոն Հաղոյեանի** անձնական արխիւը, ականասեսների յուշագրութիւններ եւ այլն:

Աշխատութեանը, որ հիմնում է դասնական գիտութիւնների թեկնածուի գիտական ասիճանի հայցման ասեսնախօսութեան վրայ, վերանցակուել է հեղինակի կողմից: Այն արաբերեն է թարգմանել **Վահէ 3ակորեանը**, վերսուգել է դոկտոր **Ջակար Ըլ-Բեղյանին** (Բաղդադ):

Ա. Բ.

Պատերազմից հեռո էլ սեր կա

- Ռուզանին տեսա, ոնց ասում են՝ աչք կերակ, մոտեցա, առաջարկություն արեցի, այնքան մինչեւ վերջին խոսքը համաձայնություն դարձավ: Դե ո՞ր մի կինը միանգամից կհամաձայնեղ:

Գրեթե մեկաբարթայ տարադաններից հեռո արցախցի 55-ամյա Հայկազին հաջողվեղ նվաճել իր հասակակից Ռուզանի սիրը: Պատերազմի արհավիրքից մազադուրծ մարդիկ հայաստանյան կացարաններից մեկում որոշեցին այս դառն օրերը մի փիչ ֆաղցրացնել միասին:

Ռուզանի հանդեղ Հայկազի ուտարությունը չի վրիղել կացարանում եւ ո՛չ մեկի աչքից:

ՏՆօրեն **Լիլիա Աբրահամյանը**, նկատելով Հայկազի՝ երիտասարդին վայել սիրահարվածությունը, գրուցել է նախ նրա, այնուհետեւ արդեն՝ Ռուզանի հեռ: Հարսնացուի համաձայնությունը սանայուց հեռո որոշվել է հարսանիփի օրը՝ երկու օրում «հայկական աղաթներով» հարսանիփ է կազմակերպել՝ հարսին իր սենյակից հանդիսավոր կերողով փեսայի սենյակ ճանադարհելու համար:

«Երբ Ռուզանը ճաշարանում հաց էր ուտում, Հայկազը միշտ գնում, կողքին նստում էր: Մյուսները նախանձով էին նայում», - դասնում է Լիլյան, աղա ավելացնում. «Երբ երկուսով մոտս եկան, թե որոշել ենք ամուսնանալ, Եւս էի ուրախացել»:

Մարդիկ դատերազմից հեռո ծնված սիրո հանդեղ անսարբեր չեն մնացել: Կարճ ժամանակ անց թե հարսի օր է գտնվել, թե

ծաղկեփունջ, թե մասնիններ ու հարսանեկան տորթ, անգամ օժիտ:

Հայկազը տար Տարուց ավելի Զաշաթաղի Իշխանաճոր գյուղում էր աղրում: Պատերազմը սիղթեղ միայնակ լինելուց բացի նաեւ անտուն դառնալ: Ռուզանն էլ եղել է Ստեփանակերտից, մի որդի ունի, ամուսին չունի:

«Հիմա այն տարիս է, որ ուզում եմ ընտանիք ունենալ, մի հաս ջան ու դուրբան ասող ունենալ, իմ ընտանիքի հեռ նսեսն, երջանիկ հաց ուտեմ: Հեռազան էլ հեռո կերեա, եւ էլ տուն չունեմ, ինքն էլ, ժամանակավոր այտեղ կարեղնեղ, մինչեւ տեսնեղ ինչ կլինի, հիմա հնարավորություն չունեղնեղ, որ ասեմ՝ կառանձանանեղ», - մեղ հեռ գրուցում ասաց Հայկազը:

Լիլյան իրենց հյուրընկալ հարկի տակ աղաասանած ար-

ցաղիցների մասին խոսում ու դասնում է մեծ ոգետությամբ ու սիրով:

«Հարսանիփի նախորդ օրը, երբ Հայկազին ասացի՝ ո՞նց ես, ասաց՝ օղերում», - ժղիտով դասնում է Լիլյան, Երեւելով, որ իր մոտ՝ կացարանում միայնակ մարդ չի մնալու: Բացարեղով, որ դժվար է միայնակ աղրելը: Դժվարություններն ավելի արագ կարելի է հաղթահարել ոչ թե մեռնակ, այլ երկուսով»:

Պատերազմը երկուսի տունն էլ ավերեղ, երկուսին էլ օգնեղ, որ գտնեն իրար: Պատերազմից հեռո սեր կա, դատերազմից հեռո՝ առավել ֆան երբեւէղ դեղեղ է սիրել: Սեր լցրեղ օղ, որ Երեւել սեր, աղրեղն սեր ու սիրով հզորանանեղ:

ՆԱՍՏԻԿ ԱՎԵՏԻՅԱՆ
ՀԳՄԿ կուլտուրայի ֆակուլտեթի Լուգրության բաժնի 3-րդ կուրս

